

Kommunikasjon ved afasi

– et samarbeid mellom samtaledeltakerne

En kasestudie

—

Kristina Johansen

Masteroppgave i logopedi LOG-3900 – November 2013

”Sproget er din bro til andre
hvor dine ord og handlinger
afslører hvem du er.”
(Elin Søndergaard)

Sammendrag

Tittel: Kommunikasjon ved afasi – *et samarbeid mellom samtaledeltakerne*. En kvalitativ kasusstudie om hvordan felles forståelse skapes i kommunikasjon mellom en afasirammet person og en normaltalende person.

Bakgrunn, formål og problemstilling: Vi bruker språket til å uttrykke oss og til å motta tanker, ideer og følelser. På den måten knytter språket oss sammen, og påvirker hele vår tilværelse. Afasirammede har dessverre redusert evne til å bruke språket i kommunikasjon, og det er derfor stor enighet om at afasien i ulik grad endrer forutsetningene for å delta i samtaler. På bakgrunn av dette viser forskning at det er sammenheng mellom kommunikasjonsvansker som afasi og livskvalitet eller psykososial velvære (se Worrall & Holland, 2003; Doyle, Mikolic, Priteo, Hula, Lustig, Ross, et al., 2004; Cruise, Worrall, Hickson & Murison, 2003; Kagan 1998). Med tanke på samtalens betydning for oss mennesker, og med utgangspunkt i en sosial tilnærming til forståelsen av afasi ønsket jeg å undersøke samtaledeltakernes dialogiske samspillsevne. Dette innebærer å forstå kommunikasjon som et samarbeidsprosjekt, fordi begge eller alle samtaledeltakerne har et ansvar for at kommunikasjonssituasjonen fungerer (Lind, 2000). Jeg var interessert i å finne ut hvordan samtaledeltakerne samkonstruerte mening, og slik fikk felles forståelse for hvem eller hva de snakket om i samtalen. Ettersom jeg ønsket en positiv vinkling fokuseres det på kommunikasjonsfremmende strategier som brukes i samtalen. Undersøkelsens problemstilling er:

”Hvordan skape felles forståelse i en samtale mellom en afasirammet person og en normaltalende person til tross for hyppige ordletingsvansker?”

Metode: I denne kasusundersøkelsen har jeg valgt et kvalitativt design og anvendt observasjon og samtaleanalyse som metodetilnærming. Utvalget i undersøkelsen bestod av to personer. Kriterier for deltakelse i prosjektet var at den ene skulle ha afasi og den andre skulle være såkalt normaltalende (uten språk- og kommunikasjonsvansker). Fenomenet som studeres er en tre timers lang samtale, og analyseenheterne er ulike samtalesekvenser. Siden dette er en kasusstudie kan ikke resultatene generaliseres, men de kan ses på som ett eksempel på hvordan man kan skape felles forståelse i en samtale mellom en afasirammet person og en normaltalende person. Postholm (2010) forklarer at

gjennom ”tykke beskrivelse”, kan lesere av en kasstudie oppleve en sammenheng mellom egen situasjon og den situasjonen som er beskrevet. Derfor kan overføringsverdien i kasstudier skje på grunnlag av en likhet mellom ulike kasus.

Resultater: Sentrale funn bekrefter at «Aron» (den afasirammede) hadde store ordleitingsvansker, men at meningen i ytringene hørtes ut til å komme fram – noen ganger etter oppklarende spørsmål eller forslag fra «Noah» (den normaltalende). Aron brukte dessuten flere multimodale uttrykksformer som ordletingsstrategi eller ga beskjed om misforståelser – noe som bidro til forståelig mening i samtalen. Andre funn antydte at Noah aksepterte kommunikasjonsfremmende strategier som god tid og tålmodighet. Han lytter til hva Aron sa, og så ikke ut til å bry seg om hvordan Aron formidlet budskapet. Videre viste resultater i denne studien at begge samtaledeltakerne deltok aktivt, men at samtalen var preget av asymmetri på grunn av Arons ordleting. Asymmetrien kom til uttrykk i at den afasirammede hadde en fortellende rolle, mens den normaltalende hadde en mer spørrende og kommenterende rolle. Jeg kan konkludere med at de på den måten samarbeidet for å få frem meningen, og slik få felles forståelse av hvem eller hva de snakket om.

Forord

Det er mange som har bidratt på hvert sitt vis med å hjelpe meg gjennom denne tiden med masteroppgaveskriving, og det er derfor mange som fortjener en takk. Jeg vil først takke mine to flotte informanter (navn utelates av hensyn til anonymitet). Takk for at dere tok dere tid til å delta. Jeg vil samtidig rette en takk til logoped Kjetil Berntzen som hjalp meg med å komme i kontakt med den afasirammede informanten. Det hadde ikke vært mulig å gjennomføre prosjektet uten dere.

Min veileder, Signhild Skogdal, fortjener også en stor takk. Din faglige dyktighet og dine mange gode tips og tilbakemeldinger har vært til stor hjelp i dette forskningsprosjektet. Jeg ønsker å takke for et flott samarbeid. Takk for at du stilte opp til nærmest alle døgnets tider i innspurtsfasen, og svarte på alle mine spørsmål slik at jeg skulle bli ferdig i tide.

Jeg vil videre takke min enestående kjæreste, Odd Einar. Du har nok en gang holdt ut med meg og mitt masterprosjekt. Det har vært til stor hjelp at du har oppmuntret meg underveis og hatt troen på meg.

Til slutt vil jeg takke familie og venner som har vært der for meg, og blant annet gitt meg sosiale avbrekk i denne krevende tiden.

Tromsø, november 2013

Kristina Johansen

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	3
1. INNLEDNING	9
1.1 BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSEN	9
1.2 PRESENTASJON AV TEMA OG PROBLEMSTILLING	11
1.3 OPPGAVENS STRUKTUR	12
2. TEORI	13
2.1 AFASI.....	13
2.1.1 <i>Språklige og kognitive utfall ved Brocas afasi</i>	14
2.2 AFASI OG KOMMUNIKASJON	17
2.3 AFASI OG SAMTALE – <i>ET SAMARBEID MELLOM SAMTALEDELTAKERNE</i>	19
2.3.1 <i>Felles forståelse – det overordnede målet med alle samtaler</i>	20
2.3.2 <i>Kommunikasjonsstrategier – for å samkonstruere mening</i>	21
3. METODE	27
3.1 KVALITATIV METODE	27
3.2 KASUSSTUDIEN.....	28
3.2.1 <i>En vurderende kasusstudie</i>	28
3.3 METODISK TILNÆRMING.....	29
3.3.1 <i>Observasjon</i>	29
3.3.2 <i>Samtaleanalyse (Conversation Analysis)</i>	30
3.4 UTVALG OG UTVALGSKRITERIER.....	31
3.4.1 <i>Utvalg</i>	32
3.4.2 <i>Utvalgskriterier</i>	32
3.4.3 <i>Aron – den afasirammede personen</i>	34
3.4.4 <i>Noah – den normaltalende personen</i>	34
3.5 GJENNOMFØRING AV UNDERSØKELSEN	35
3.5.1 <i>Transkripsjon</i>	37
3.6 ANALYSE AV DATAENE.....	38
3.7 VALIDITET OG RELIABILITET	39
3.8 ETISKE REFLEKSJONER	41
4. PRESENTASJON OG ANALYSE AV RESULTATER	43
4.1 BESKRIVELSE AV UNDERSØKELSESSITUASJONEN – TID OG STED	43
4.2 ARONS SPRÅK- OG KOMMUNIKASJONSFERDIGHETER.....	43
4.2.1 <i>Et asymmetrisk samtalemønster – som en konsekvens av hyppig ordleting</i>	45
4.3 ARONS KAPASITET OG VELVILJE TIL SAMTALEDELTAKELSE	48
4.3.1 <i>Det hjelper han å skrive første bokstav for å finne ordet</i>	48
4.3.2 <i>Han bruker omgivelsene – å peke på eller vise konkrete ting ved ordleting</i>	49
4.3.3 <i>Han forklarer seg ofte frem til ordet</i>	49
4.3.4 <i>Han bruker relaterte ord eller synonymer</i>	50
4.4 NOAH HJELPER TIL.....	51
4.4.1 <i>Han gir nok tid</i>	52
4.4.2 <i>Han gjetter ord – når den afasirammede ønsker det</i>	52
4.4.3 <i>Han fokuserer på hva Aron sier, og ikke på hvordan Aron sier det</i>	53
4.4.4 <i>Han bruker sin kunnskap om biler til å hjelpe Aron med å få frem meningen</i>	53
4.5 OPPSUMMERING: FELLES FORSTÅELSE – ET SAMARBEID FOR Å FÅ FREM MENINGEN.....	55
5. DISKUSJON	57
5.1 OPPSUMMERING MED UTGANGSPUNKT I PROBLEMSTILLINGEN	57
5.2 KVALITETSVURDERING AV UNDERSØKELSEN	58
5.2.1 <i>Troverdighet</i>	58
5.2.2 <i>Overførbarhet</i>	59

5.2.3 Pålitelighet.....	60
5.2.4 Bekreftbarhet.....	61
5.2.5 Observatøreffekten og observatørbias.....	61
5.2.6 Design.....	62
5.3 DRØFTING MED UTGANGSPUNKT I AKTUELL TEORI	63
6. AVSLUTTENDE KOMMENTARER.....	68
6.1 UNDERSØKELSENS FREMTIDIGE FØRINGER	68
7. LITTERATUR	71
8. VEDLEGG.....	79

1. Innledning

Tenk deg at du er på besøk hos ei venninne. Hun har tradisjons tro invitert hele vennegjengen på middag også denne førjulstiden. Alt er som før; dere er samlet rundt spisebordet. Det spilles julemusikk i bakgrunn. Vertinnen flyr inn og ut av kjøkkenet, mens damene kakler i vei. Vinfaktoren er høy og stemningen er god. Latteren henger høyt under taket. Det eneste som er forandret siden sist er at du er taus fordi du ikke klarer å henge med i noen av samtalene. Det er for mye støy, for mange som snakker samtidig og du forstår ikke alt som blir sagt. Siden du ikke finner ordene like fort som før, lar du være å fortelle nyheten du fikk i går. Den store nyheten om at du skal bli bestemor for første gang. Tausheten din får deg til å tenke på et sitat du leste som gjorde inntrykk på deg: ”å ikke kunne snakke betyr ikke at man ikke har noe å si” (Afasiposten, nr. 3/23, 2013:17). Du føler deg med ett litt ensom, og litt misforstått. Du har nemlig også merket at ingen henvender seg til deg i kveld for få din mening på ulike ting som diskuteres eller spør deg spørsmål, som før. Du tenker at det kanskje skyldes deres manglende forståelse av afasi. Historier som dette kan være en realitet for mange personer med afasi.

1.1 Bakgrunn for undersøkelsen

Vi bruker språket til å uttrykke oss og til å motta tanker, ideer og følelser (Kagan, 1998b). Noe som innebærer at vi bruker språket til å utveksle kunnskap og erfaringer, samt utvikle identitet, skape mellommenneskelige relasjoner og dekke følelsesmessige behov (Simmons-Mackie, 2008). På den måten knytter språket oss sammen, og påvirker hele vår tilværelse (Kagan, 1998b). Funksjonelt sett er språk evnen til å kommunisere ved tale eller skrift, og ved å motta informasjon gjennom hørsel og lesning. Personer som er rammet av afasi har vansker på ett eller flere av disse nivåene (Reinvang, 2003). Det betyr at en person som har fått afasi ikke har ”mistet språket”, men det er evnen til å bruke det i kommunikasjon som er skadet (Corneliussen m.fl., 2006). Simmons-Mackie (2008) hevder at mange afasirammede opplever kommunikasjonsproblemer som påvirker deres dagligliv. Hun skriver med referanse til forskning at afasi er en kronisk forstyrrelse med også langsiktige konsekvenser som; sosial isolasjon, ensomhet, tap av autonomi, begrensede aktiviteter, rolleendringer, og stigmatisering. Studier viser dessuten at det er sammenheng mellom kommunikasjonsvansker og livskvalitet eller psykososial velvære (Cruise m.fl., 2003; Doyle m.fl., 2004). Siden språklig kommunikasjon er et

grunnleggende trekk ved mellommenneskelig samvær, anses funksjonell kommunikasjon å være av betydning for god livskvalitet (Theie & Qvenild, 2010). Derfor er det å være delvis eller helt frarøvet for muligheten til å støtte seg til, og gjøre bruk av ord, for mange det samme som å være frarøvet en livsviktig del av livskvaliteten. Dette begrunner Andersen & Muus (1991) med at det å kunne uttrykke seg presist, er for mennesket uløselig forbundet med det å kunne vise hele sin person. Hallowell og Chapey (2008) skriver at personer med afasi kan kanskje føle at de er fanger i sine egne tanker og sitt eget sinn. I boka til Skjelstad (1987) fant jeg en god skildring på dette. Han viser til et sitat han engang fikk fra en pasient: ”JEG HAR ORDET I TANKENE MINE. TANKENE MINE ER KLARE. JEG ER NORMAL INNI MEG. MEN NÅR TANKENE MINE SKAL BLI TIL LYD, STOPPER DET OPP, ELLER DET BLIR ANDRE ORD ENN DEM JEG PLANLA Å SI” (Skjelstad, 1987:8).

Når det skjer en endring i evnen til å uttrykke seg, påvirkes forholdet til andre og hvordan man ser på seg selv (Lind & Haaland-Johansen, 2010). Kagan (1998a) hevder at som en konsekvens av de afatiske vanskene oppfattes ofte afasirammede som inkompetent eller ”dum”. Afasirammede blir betraktet som ubegavede eller beruset fordi de ikke er i stand til å forstå hva som blir sagt eller klarer å gjøre seg forstått (Afasiposten, nr. 4/23). I tillegg har det kanskje en sammenheng med at språk er høyt verdsatt i vårt samfunn. Noe som innebærer at evnen til å formulere seg og kunne uttrykke seg klart og tydelig ofte blir likestilt med intelligens (Haaland-Johansen & Qvenild, 2010; Hallowell & Chapey, 2008; Simmons-Mackie, 2008; Kagan, 1998; Andersen & Muus, 1991). Men ifølge Berg (2008) er personer med afasi kompetente voksne. Hun forklarer at de har kommunikasjonsvansker som gjør de at de har problemer med å få vist sin kompetanse. Corneliussen m.fl. (2006) understreker at det er viktig å være klar over at afasirammede har godt bevarte kunnskaper og ferdigheter utover språkvanskene. Likevel er det stor enighet om at afasien i ulik grad endrer forutsetningene for å delta i samtaler (Lind & Haaland-Johansen, 2010). Theie & Qvenild (2010:4) forklarer at:

Når et menneske får afasi, vil det få omfattende konsekvenser for aktiviteter som vi vanligvis tar for gitt; mange afasirammede kan for eksempel ikke delta aktivt i en samtale med flere mennesker, lese aviser som før og formulere seg skriftlig.

Jeg merket meg med ” ...*kan for eksempel ikke delta aktivt i en samtale...*”, og ble jeg nysgjerrig på om det til tross for endrede vilkår for kommunikasjon med andre, er mulig å skape felles forståelse i en samtale mellom en afasirammet person og en person uten språk- og/eller kommunikasjonsvansker.

Lind (1999) forklarer at det ofte oppstår interaksjonell asymmetri i kommunikasjon når en av samtaledeltakerne ikke behersker talespråket til fulle, og at forholdene da må legges til rette for aktiv deltakelse i samtalen. Det stilles derfor spesielle krav til personer som deltar i en samtale med en afasirammet person, for at det skal bli en god kommunikasjon (Bakken, 2010). Som samtalepartner kan det være greit å tenke gjennom tema, tid, talemåte, sted og situasjon, da dette er forhold som virker inn når vi snakker sammen (Ringdal, 2003). En slik tenkning som tydeliggjør samtalepartnerens ansvar er innenfor rammen av en sosial tilnærming til forståelsen av afasi. Ut fra en sosial tilnærming er fokuset flyttet fra den enkelte med afasi og over til samarbeidsrelasjonen i kommunikasjon (Simmons-Mackie, 2008). Forskning har dessuten bekreftet gjentatte ganger at kommunikasjon er et samarbeidsprosjekt (Goodwin, 1995; Klippi, 1996; Hengt, Frame, Neuman-Stritzel, & Gannaway, 2005). I tillegg skriver Aaltonen & Laakso (2010;96) at ”In connection with aphasia, collaboratively produces meanings can be the only way to achieve some degree of understanding”.

1.2 Presentasjon av tema og problemstilling

I denne masteroppgaven er tema *kommunikasjon ved afasi*. Jeg valgt afasi som tema både fordi jeg synes afasiproblematikken er svært interessant og fordi dette er en gruppe mennesker jeg godt kan tenke meg å arbeide med som logoped. Men også med tanke på at det er anslått at ca. 15 personer får afasi i Norge hver dag [1]. Det betyr at mange vil trenge logopedhjelp.

Jeg vil undersøke en samtale ut fra forståelsen om kommunikasjon som et samarbeidsprosjekt. Dette fordi samtale er per definisjon et samarbeidsprosjekt mellom to eller flere deltakere, og begge/alle samtaledeltakerne har derfor et ansvar for at kommunikasjonssituasjonen fungerer (Lind, 2000b). Wilkinson & Wielaert (2012;75) forklarer at ”...conversation is a highly collaborative activity, where the behaviour of 1 participant will have a marked effect on another”. Hensikt er å undersøke samtaledeltakernes dialogiske samspillsevne, og jeg formulert derfor følgende problemstilling som utgangspunkt for oppgaven:

”Hvordan skape felles forståelse i en samtale mellom en afasirammet person og en normaltalende person til tross for hyppige ordletingsvansker?”

Ut i fra en sosial tilnærming kan problemstillingen forstås følgende; Selv om det afatiske språket byr på kommunikative utfordringer, kan muligheter for bruk av ulike kommunikasjonsfremmende strategier og en god samtalepartner, gjøre at afasirammede personer får delta i kommunikasjonssituasjoner på et funksjonelt nivå. Formålet med undersøkelsen er å finne ut hvordan samtalepartnerne forhandler frem mening for å skape kontinuitet og sammenheng i samtalsituasjonen.

Mitt ønske er at dette prosjektet kan bidra til at både jeg og du som leser kan få økt kunnskap innen området afasi og kommunikasjon. Fordi til sammen representerer slike studier som dette en oversikt og en innsikt i det studerte feltet (Postholm, 2010). I tillegg har jeg et ønske om å utvide min kunnskap om og kjennskap til ulike kommunikasjonsstrategier. Jeg håper dette er kunnskap jeg kan ta med meg videre inn i arbeidet med afasirammede personer og deres samtalepartnere.

1.3 Oppgavens struktur

Etter innledningen i kapittel 1 blir undersøkelsens teoretiske referanseramme redegjort for i kapittel 2, med utgangspunkt i begrepet afasi, og teori om kommunikasjon og samtale. I Kapittel 3 presenteres det metodiske designet for undersøkelsen, herunder utvalg, gjennomføring, reliabilitet- og validitetsvurdering, samt etiske refleksjoner. Resultatene fra undersøkelsen blir presentert og analysert i kapittel 4. Kapittel 5 inneholder drøfting, hvor jeg diskuterer undersøkelsens resultater og analyse i forhold til presentert teori. Til slutt i dette kapitlet vil jeg forsøke å oppsummere hele oppgaven ved å besvare prosjektets problemstilling.

Jeg har måttet ta noen valg i forhold hva jeg ønsket å ha med i oppgaven, og hva jeg har måttet utelate på grunn av oppgavens lengde. Jeg har derfor ikke tatt med vanlige tilleggsvansker ved afasi, som synsfeltutfall, dysartri, hørselstap og fysiske utfordringer. Kan nevne at det ikke er uvanlig å få halvsidig lammelse, som høyresidig parese i ansikt, arm og ben. Det fokuseres på Brocas afasi i denne avhandlingen, og jeg vil derfor kun redegjøre for språklige og kognitive utfall ved denne afasitypen. Dette kan forsvares med at den utvalgte informanten er diagnostisert med Brocas afasi. Jeg har heller ikke tatt med alle elementer som angår språk, kommunikasjon og samtale, samt alle kommunikasjonsstrategier. Jeg har valgt å beskrive de kommunikasjonsstrategiene som viste seg å være relevant i forhold til sentrale funn i denne undersøkelsen.

2. Teori

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for det teoretiske grunnlaget for denne forskningen. Her presenteres teori og empiri om afasi, kommunikasjon og samtale.

2.1 Afasi

Selve ordet *afasi* kommer opprinnelig fra det greske ordet *aphasia*, som betyr tap av taleevnen (eller uten språk), (Qvenild, Haukeland, Haaland-Johansen, Knoph og Lind, 2010). Afasi er den medisinske betegnelsen på språklige funksjonsvansker som følge av en ervervet skade i hjernen (Reinvang, 2003). I henhold til Lesser og Milroy (1993) kan den ervervede skaden oppstå som følge av hjerneslag, ulike sykdommer (som svulst og stoffskiftesykdom) eller ytre skade mot hodet. De sier videre at det i de fleste tilfeller handler om en skade i venstre hjernehalvdel. Dette kan forklares med at noen områder der er spesielt viktig for språkfunksjonen (Lind, 2010), ettersom språket er lokalisert i venstre hjernehalvdel hos ca. 96 prosent av menneskene (Ellertsen & Baug Johnsen, 2010). Afasi kjennetegnes av vansker med å forstå og bruke tale og skrift på normal måte (Reinvang, 2003), og det er vanlig å skille mellom ekspressiv afasi som viser til vansker med språkproduksjon, og impressiv afasi som viser til vansker med språkforståelsen (Qvenild m.fl., 2010; Hallowell & Chapey, 2008; Reinvang, 2003).

Det finnes utallige definisjoner på afasi i faglitteraturen, avhengig av hvilke synsvinkel fenomenet betraktes fra (Qvenild m.fl., 2010). Det nevrologiske perspektivet omhandler hvilke deler av hjernen som er skadet og dermed hvordan skaden kan utarte seg. I Norge er Ivar Reinvangs definisjon av afasi både velkjent og mye brukt. Denne definisjonen har et nevrologisk perspektiv, og lyder som følger: "Afasi...en språkdefekt etter hjerneskaade hos et individ som har gjennomgått normal språkutvikling inntil tidspunktet for skaden" (Reinvang, 2003:11). Et sentralt kartleggingsverktøy innen denne retningen er Norsk grunntest for afasi (NGA), utviklet av Reinvang og Engvik (1988). I NGA blir de afatiske språkvanskene klassifisert etter talepreg (som karakteriseres som flytende og ikke-flytende), forståelse, benevning og gjentakelse sett i forhold til hverandre. På bakgrunn av dette skilles det mellom ni ulike afasityper og tre blandingstyper. Det er likevel vanlig både i klinisk praksis og i forskningslitteraturen å operere med færre afasityper. I faglitteraturen er det vanlig med betegnelser som Brocas afasi, Wernickes afasi, anomisk afasi, konduksjonsafasi og global afasi (Reinvang, 2003; Qvenild m.fl., 2010; Lind & Haaland-Johansen, 2010). Ut ifra et psykolingvistisk

perspektiv fokuseres det på hvordan språkprosesseringen er sammenlignet med normalt språk. I henhold til Murray & Chapeys (2001 som referert i Patterson & Chapey, 2008) definisjon er afasi en ervervet svikt i språkets innhold, form, og bruk, og i de kognitive prosesser som ligger til grunn for språk, som oppmerksomhet, hukommelse og tenkning. Patterson og Chapey (2008) forklarer også at svikten kan manifestere seg ved alle språkets modaliteter som auditiv forståelse, språkproduksjon, lesing, skriving og bruk av gester, men ikke nødvendigvis i like stor grad. Det psykososiale perspektivet dreier seg om hvordan afasien kan ramme personen psykisk og sosialt, og hvordan afasien kan være et hinder i dagliglivet. Aura Kagan (1999) fokuserer på den pragmatiske dimensjonen og definere afasi ut fra en psykososial tilnærming. Hun vektlegger dermed hvilke konsekvenser språkvansken har for kommunikasjon, i en sosial sammenheng. Kagans (1998a:818) definisjon av afasi er følgende: ”...an acquired neurogenic language disorder that mask competence normally revealed in conversation”. Med dette mener hun at afasien er en ervervet språkvanske som fører til at personens kompetanse dekkes over. Med kompetanse viser hun til personens kognitive og sosiale kunnskap (Berg, 2008). Kagan (1998a) hevder at denne kompetansen vanligvis ville vært synlig for andre gjennom samtaler, men på grunn av vansker med å engasjere seg i samtaler får ikke de afasirammede vist hva de vet, kan, tenker eller føler.

Jeg har vært innom både den nevrologiske, lingvistiske og psykososiale tilnærmingen til forståelsen av afasi, og som vi ser av definisjonene rammer afasien både språk, tale og kommunikasjon. Slik jeg ser det bør derfor de ulike tilnærmingene ses på som nødvendige supplement til en helhetlige forståelse av den komplekse vansken *afasi*. Dette fordi afasi involverer både sosiale, kognitive, pragmatiske og språklige utfordringer. Det er dessuten stor enighet om at alle de ulike tradisjonene har viktige elementer og perspektiver (Qvenild m.fl., 2010).

2.1.1 Språklige og kognitive utfall ved Brocas afasi

Det er vanlig å definere afasi som følge av en fokal, heller enn en generell hjerneskade. Noe som innebærer at skaden er et spesielt sted i hjernen, som ved for eksempel afasi etter venstresidig hjerneslag. Fokale utfall kan føre til spesifikke vansker avhengig av skadestedets lokalisering. Ved Brocas afasi er skaden avgrenset til den fremre delen av venstre hjernehalvdel, i venstre frontallapp. Dette språkområde antas å være av størst betydning i forhold til det å kunne snakke, altså til å finne frem til og forme ordene vi

skal uttale, samt sette ord sammen til ytringer. En skade her vil derfor føre til at de kognitive utfallene kan knyttes til at evnen til å prosessere og huske språklig informasjon rammes. Dette kan forklares med at de grunnleggende nevrologiske antakelser er at fremre språkområde ligger til grunn for programmering av den muskulære aktivitet som skal til for å uttrykke språk. Dette gjelder både på detaljplan, med programmering av lydsekvenser, og på et mer overordnet språklig plan, med programmering av grammatiske setningsmønstre. Noe som innebærer at en skade i dette område resulterer i et *ikke-flytende talepreg*. Personer med Brocas afasi trenger tid til å uttale (artikulere) ordene, og de kan ha vansker med å få til de rette munnbevegelsene (taleapraksi). Det betyr at personer med Brocas afasi først og fremst har vansker med språkproduksjonen, den ekspressive delen av språket (Qvenild m.fl.,2010; Hallowell & Chapey, 2008; Reinvang, 2003; Sundet & Reinvang, 1992).

Videre vil jeg redegjøre for hva begrepet språk refererer til ettersom jeg mener dette gir grunnlag for å forstå at afasi innebærer en forstyrrelse av språklig og kommunikativ karakter. Ifølge Bloom og Lahey (1978) er språket sammensatt av hovedkomponentene *innhold, form og bruk*. De mener dette er tre komponenter som både utfyller og påvirker hverandre, noe overlappingen i modellen illustrerer. Nedenfor presenteres en modell av deres tenkning over språkets deler.

Figur 1¹ –modell av Bloom & Lahays tenkning på språk

Som vi ser av modellen består språkets form av tre systemer av regler for hvordan man setter en ytring sammen for å formidle mening, disse er henholdsvis fonologi (språklydsystemet), morfologi (ords oppbygning og bøyning) og syntaks (setning). Språkets innhold eller semantikk referer til meningen/betydningen i en ytring (Patterson & Chapey, 2008). Språkets bruk viser til pragmatikk, som omhandler regler for hvordan språket brukes og tolkes i sosiale situasjoner (Rygvoid, 2008). Lind, Moen & Simonsen (2006a) skriver at afasi er en språkvanske med konsekvenser for langt mer enn det rent

¹ Figuren er hentet [2], se litteraturlisten

språklige, men kjernen i afasien er allikevel de språklige vanskene. Hva er karakteristiske språklige kjennetegn ved Brocas afasi? Det som kjennetegner Brocas afasi er at spontantalen er preget av et langsomt taletempo med dårlig flyt, såkalt ikke-flytende talepreg. Dette innebærer anstrengt og nølende uttale av enkeltord og frekvente pauser. Talen minner om såkalt telegramstil, på grunn av korte ytringer med enkel og lite variert setningsbygning. Funksjonsord² og grammatiske bøyninger utelates ofte. Disse trekkene ved talen går ofte under betegnelsen agrammatisme, som refererer til vansker med språket som system. Agrammatisme er et trekk som typisk assosieres med Brocas afasi. Derfor har personer med Brocas afasi vansker med syntaktiske og morfologiske aspekter ved setningsproduksjonen. Videre kan de streve med å få frem ord fordi de nesten alltid opplever ordleting, både ved benevning av bilder og i spontantalen. Ordletingsvansker innebærer både vansker med å finne ordene og med å mobilisere ordene fordi personen har redusert tilgang på sitt vokabular. Dette fører til at den afasirammede ofte vil trenge lang tid for å danne sin ytring siden de både må lete etter både ord, formuleringer og måter å si ordene på. Dette kan føre til at det ofte bare kommer enkeltord. Ordletingsvanskene kan oppleves som svært hemmende for den afasirammede, ettersom det kan begrense ens evnen til å formidle og uttrykke seg. Når den afasirammede sier noe, kommer gjerne de viktigste ordene i en setning (innholdsord³), spesielt substantiv. Ordleting er generelt sett det vanligste kliniske symptomet ved alle afasityper, og i tillegg ofte den største gjenværende vansken for personer som ellers har hatt en god spontanbedring. Videre er forståelsen god både på konkrete ord og korte setninger hos personer med Brocas afasi. Derimot kan de ha vansker med å oppfatte lengre instruksjoner, og å gjenta ord og setninger, samt ha problemer med å få med seg alt som blir sagt i en samtale (Qvenild m.fl., 2010; Lind & Haaland-Johansen, 2010; Stabell Kulø, 2010; Hallowell & Chapey, 2008; Thompson, 2008; Corneliussen m.fl., 2006; Reinvang, 2003; Lesser, 2003; Lind, Moen, Uri og Bjerkan, 2000; Laakso & Klippi, 1999; Reinvang & Engvik, 1988).

Reinvang & Engvik (1988) forklarer at siden de enkelte komponenter i språkfunksjonen henger så nøye sammen vil vi ikke finne rene utfall begrenset til bestemte prestasjoner. Vi vil derimot finne en kjerne av språklige defekter som viser seg

---

² "Funksjonsord - pronomener, artikler, preposisjoner, konjunksjoner og tallord. Det er ord som ofte har et mindre klart betydningsinnhold, men som vi trenger for å henvise og binde sammen, for å klargjøre hva som henger sammen, og hvordan" [4]

³ "Innholdsord - verb, substantiver, adverb og adjektiver. Det er ord som har betydningsinnhold, og de fleste kan bøyes. Hva det vil si å bøye ord, skal vi komme tilbake til" [4]

på ulike prestasjonsområder, men med en markant forskjellig profilering avhengig av skadens lokalisering. På den måten fremstår afasi mer som kommunikasjonsvansker enn ”rene” språkvansker.

2.2 Afasi og kommunikasjon

Utfordringene i forhold til afasi blir ofte størst i en kommunikativ sammenheng, ettersom det er her en faktisk må bruke språket. Derfor blir ”...conversation...the place where language impairment emerges as a visible phenomenon in the natural world” (Goodwin, 2003:7). Likevel er det store forskjeller mellom afasirammede i forhold til hvordan de mestrer vanskene sine i kommunikasjon med andre (Corneliussen m.fl., 2006).

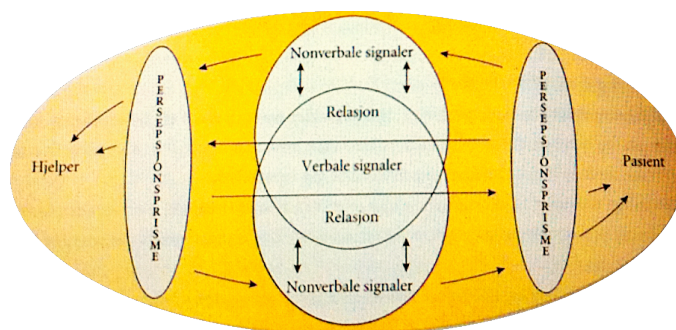
Ordet *kommunisere* kommer fra det latinske ordet ”communicare”, som betyr å dele eller gjøre noe felles. Ifølge Lind (2005a) er det to mulige tolkninger av uttrykket ”å gjøre noe felles”; å gjøre noe i fellesskap, sammen med andre, eller å gjøre noe til felles viten. Begge betydningene er viktige i forståelse av hva kommunikasjon handler om (Corneliussen m.fl., 2006). Det mest effektive kommunikasjonsmidlet er språket, og det brukes til ulike formål i ulike livssituasjoner, som når vi handler i butikken, diskuterer politikk, leser bøker eller hører på radio (Kjølaas, 2001). Å kommunisere ved hjelp av språk er unikt for oss mennesker (Qvenild m.fl., 2010). Menneskers evne til å bruke språk er individuelt, men språk i bruk er kommunikasjon, og kommunikasjon er relasjonelt (Linell, 2009). Det betyr at en god samtalepartner kan gjøre språkvansker som afasi mindre ”plagsom”. Lorentzen (2003) begrunner dette med at kommunikasjonsproblemer er noe man kun kan ha sammen med noen. På den måten blir afasi en felles utfordring. Dette er i tråd med Skjelstad (1987) som mener at afasi en funksjonshemming vi ”eier” sammen, et ”vi-problem”. Dette kan forklares med at det i kommunikasjon foregår det en forhandling av mening og forståelse i samarbeid mellom kommunikasjonsdeltakerne (Lind, 2000a).

For å belyse dette nærmere mener Lind (2005a) at vi trenger en kommunikasjonsmodell som beskriver hvordan begge eller alle deltakerne bidrar i kommunikasjonen. På bakgrunn av dette kritiserer hun *den lineære kommunikasjonsmodellen*⁴ som går ut på at en *avsender* har et *budskap* som han/hun overfører til en *mottaker*. Ifølge henne er det to svakheter ved modellen fordi 1) den sier bare noe om én av de prosessene som foregår når vi kommuniserer, altså den ”tekniske”

---

⁴ SENDER → BUDSKAP → MOTTAKER

overføringen av et språklig uttrykk fra en enhet til en annen, og 2) den sier bare noe om én av deltakerne i kommunikasjon, som er avsenderen. I samtaler der alle parter behersker språket brukes det sjelden tid på de tre leddene (sender, mottaker og budskap) i kommunikasjon (Corneliussen m.fl., 2006). Derimot vil en afasirammert kunne streve både som mottaker og som sender av budskapet som følge av afasien (Lind, 2000b). Lind (2005a) mener at når vi er opptatt av språklig og mellommenneskelig kommunikasjon, er selve overføringen av uttrykket kanskje ikke det mest interessante, heller ikke bare én av deltakerne. Den lineære modellen beskriver eller forklarer ikke hvilke mentale og sosiale prosesser som foregår når vi kommuniserer. Jeg har derfor valgt å ta med Eide & Eides (2007) *prosessuelle modell for kommunikasjon* ettersom denne tenkningen har tatt høyde for de overnevnte aspektene. Denne modellen er inspirert av Gregory Batesons *relasjonelle kommunikasjonsteori*. Hans teori bygger på antakelsen om at mellommenneskelig kommunikasjon tjener til å etablere, opprettholde og forandre relasjoner, mens relasjon på sin side bestemmer måten kommunikasjonen foregår på (Eide & Eide, 2007). Eide & Eide har videreutviklet Batesons tenkning ved å inkludere de dynamiske prosessene i kommunikasjonssituasjoner (Skogdal, 2005). Nedenfor vises en illustrasjon av deres tenkning:

Figur 1. Eide & Eides (2007:80) prosessuelle modell for kommunikasjon

Modellen har med tenkningen om en sender, en mottaker og et budskap, fra den lineære kommunikasjonsmodellen. Men den viser, i motsetning til den lineære modellen, at utvekslingen av signal foregår på forskjellige nivå, og at begge deltakerne samtidig påvirker og påvirkes av prosessen og av relasjonen imellom dem. Med signaler mener de både språklig og ikke-språklig budskap (Eide & Eide, 2007). Det å kommunisere handler om mye mer enn bare å bruke talespråket (Ringdal, 2003). Det foregår mye uten ord i samtaler som kan være viktige signaler i kommunikasjon (Lyster, 2005). I noen tilfeller vil slik ikke-språklig kommunikasjon formidle mer enn det talte ord. De ikke-språklige

uttrykksformene avslører ofte personens spontane reaksjoner, og er derfor en stor del av vår kommunikasjon. Dette kan være i form av takknemligheten i et blick, interessen i et ivrig nikk eller skepsis i en rynket panne (Eide & Eide, 2007). Språk kan symboliseres gjennom mange ulike modaliteter; som talespråk, kroppsspråk, skrift, grafiske symboler, bilder, dans og musikk. Videre som vi ser av modellen fortolker begge deltakerne den andres budskap gjennom sitt "persepsjonsprisme". Dette er deres egen fortolkning av virkeligheten (Eide & Eide, 2007).

2.3 Afasi og samtale – et samarbeid mellom samtaledeltakerne

Samtaler kan variere fra den korte, hverdagslige småprat til lange, dype samtaler om alvorlige temaer (Corneliussen m.fl., 2006). Det at språkvansker som afasi blir mest "synlig" i samtale (Goodwin, 2003), henger kanskje sammen med at samtaler formes av faktorer som; deltakerne (deres roller og relasjoner), situasjonen (hvor og når samtalen finner sted), målet med samtalen, og språklige og kommunikasjonsmessige styrker og svakheter til deltakerne (Lind, 2005c).

En samtale kan defineres som; "...en muntlig tekst skapt i et her-og-nå-fellesskap av to eller flere deltakere som veksler på å gi språklige og ikke-språklige bidrag i løpet av samtaleturner som er strukturert i sekvenser" (Lind, 2005b:124). Med "*en muntlig tekst*" menes at samtalen er en sammenhengende helhet. Noe som innebærer at bidragene ikke presenteres hulker til bulter, men henger sammen med hverandre. Med "*språklige og ikke-språklige bidrag*" menes språklige ytringer som kan bestå av alt fra enkeltord til lange sammensatte ytringer, og andre signaler som gester, blick, hosting, smil og så videre. Bidrag kan ofte bestå av en kombinasjon av språklige- og ikke-språklige signaler (Lind, 2005b). En *samtaleturn* definerer Lind (2005b:125) som "...en avgrenset periode i samtalen da én deltaker har eksklusiv rett og plikt til å gi et bidrag til samtalen". Hun forklarer videre at hver tur består av minst én turdannende enhet. Med dette menes en ytring som kan fungere som et selvstendig bidrag til samtalen. Lind (2005c) understreker også at det må være minst to deltakere for å skape en samtale, og at begge to må komme med bidrag til samtalen i løpet av avgrensede samtaleturner. Det er dette som kalles *turtaking*. Turtaking er et grunnleggende prinsipp i samtale, og det handler om å veksle mellom å lytte og snakke (Skogdal, 2005). Men ifølge Linell (1982) finnes det en slags norm for hvem som får snakke når og hvor lenge. Det er den som snakker som bestemmer hvor lenge en ønsker å snakke (Linell, 1982). Det å kunne lytte aktivt når

samtalepartneren snakker, å kunne ta sin tur ved å spørre og fortelle, velge eller skifte tema, og korrigere feiltolkninger er viktige samtaleferdigheter (Skogdal, 2005).

Det er stor enighet om at afasien i ulik grad endrer forutsetningene for å delta i samtaler. Det kan ofte være anstrengende for afasirammede å delta i samtaler fordi det skjer så mye samtidig. En må konsentrere seg om både å få med seg det som blir sagt, og samtidig forsøke å delta og bidra med ytringer selv. De fleste afasirammede gir uttrykk for at bare det å snakke krever stor konsentrasjon. I tillegg kan personer med afasi ha problemer med å få med seg ord og setninger som blir sagt. Dette på grunn av at ordene av og til ikke skaper de rette assosiasjonene, fordi koblingen til ordets mening er brutt. Det handler om tolkningssvikt (Corneliussen m.fl., 2006). Til tross for sine språkvansker har mange afasirammede likevel godt bevarte evner til å delta i samtaler (Lind & Haaland-Johansen, 2010). Selv om det ikke alltid er slik at personer som er rammet av et språkavvik som afasi kan velge mellom ulike uttrykksmåter, at det heller er slik at det kun er enkelte uttrykksmåter personene har tilgang til, kan de likevel delta i samtaler (Lind, 2000b). Det vil si, uttrykke seg og bli forstått i samarbeid med andre, så lenge de får rom til å bruke de uttrykksformene som er tilgjengelige for dem (Lind, 2012).

2.3.1 Felles forståelse – det overordnede målet med alle samtaler

Det overordnede målet med alle samtaler er det *å forstå og å bli forstått* (Corneliussen m.fl., 2006; Lind, 1999). Lind (1999) sier at forståelse er et prosessorientert fenomen. Dette er noe som oppstår, utvikles og forhandles frem i interaksjonen. Vi streber med å oppnå forståelse ved hjelp av samtalefunksjoner; gjennom å spørre, svare, informere og fortelle. Dette er i tråd med Linell (2009:3) som forklarer at "*...`dialogue` is a process or practice, rather than an abstract thing*". Med dette mener han at dialog gir mulighet for samkonstruksjon av mening. Noe som innebærer å etablere felles fokus og forståelse, men ikke nødvendigvis enighet. På den måten blir felles forståelse et resultat av forhandling av mening (Lind, 2005b), som samtalepartnere bygger opp underveis i samtalen (Kristoffersen, 2005). Dette gjør at samtalepartnerne står i et gjensidig påvirknings- og utvekslingsforhold til hverandre (Kristoffersen, 2005). Det er dette som kalles samkonstruksjon av mening. Denne forhandlingsprosessen innebærer i fellesskap å forhandle seg frem til hva eller hvem man snakker om. Ifølge Lind (2000b) blir denne felles forståelsen en slags plattform som deltakerne kan bruke som grunnlag for å fortsette å samtale.

En slik forhandlingsprosess, for å oppnå samkonstruksjonen av mening, blir særlig viktig i samtaler med afasirammede ettersom deres språkvansker ofte gjør det vanskelig for dem formidle det de ønsker, presist nok. Vi som samtalepartnere kan derfor ofte ha problemer med å oppfatte og forstå hva den afasirammede ønsker å formidle. Men det viktigste i en samtale er at budskapet blir formidlet fra den ene samtaledeltakeren til den andre. Hvilken form budskapet har, er i mange tilfeller mindre betydningsfullt (Corneliussen m.fl., 2006).

2.3.2 Kommunikasjonsstrategier – for å samkonstruere mening

En forutsetning for å kalle kommunikasjonene en samtale er at det veksles mellom å lytte og snakke (Skogdal, 2009), og at begge må komme med bidrag i løpet av samtaleturene (Lind, 2005b; Lind 2005c). Lind (2000b) sier at det ofte er bruken av *kommunikasjonsstrategier* som gjør det mulig for en afasirammet person å delta aktivt i samtaler. Det finnes kommunikasjonsstrategier som den afasirammede kan bruke og som samtalepartneren kan støtte seg til, for å samkonstruere mening. Lind (2005b) forklarer at kommunikasjonsstrategier er alle midler personen(e) tar i bruk for å kommunisere når kommunikasjonsevnen er svekket. Dette inkluderer språk, ikke-språklige uttrykksmåter og bruk av tekniske hjelpemidler som penn og papir, dataprogrammer, talemaskin osv. (Lind, 2005b). Det handler om bruken av totalkommunikasjon, slik at den enkelte kan få fram sin mening på en måte som gjør det mulig å delta aktivt (Østvik & Almås, 2006).

Afasirammede kan ha ulike motivasjon for å bruke kommunikasjonsstrategier. Noen kan ha vansker med å finne frem til riktig ord og kan dermed benytte strategier som ifølge Lind (2000b) kan beskrives som letings- eller tilnæringsstrategier. I henhold til Lyon har disse aktivitetene to roller som kommunikative hjelpemidler; de kan erstatte språket eller de kan være en supplerende form for kommunikasjon (som referert i Klippi, 1996). Vanligvis observeres ordletingsstrategiene i forbindelse med Brocas afasi og/eller med global afasi, og spesielt med apraksi. En typisk situasjon for mange afasirammede, er at de ikke finner ordene som dekker det de vil si, eller den tanken de vil formidle. Corneliussen m.fl. (2006) skriver at det kan være veldig fristende for den andre å si ordet en tror den afasirammede tenker på. Det vi imidlertid må være klar over er at det fort kan oppleves som vi tar fra han/henne ordet og begynner å snakke for ham. Denne strategien kan virke umyndiggjørende, med mindre den afasirammede selv tydelig ber om assistanse. Da kan vi hjelpe til i ordletingsprosessen. Dette kaller Lind (2000b)

”metakommunikativ” strategi, som innebærer at den afasirammede ber om eksplisitt hjelp. Det kan hende at den afasirammede for eksempel sier ”hva heter det igjen?” eller ”kan du si det?”. Dette fører til såkalt ”*hint-and-guess*” sekvens. Lind (2005d) oppsummerer en slik sekvens følgende: 1) den afasirammede produserer et språklig eller ikke-språklig tegn med en form eller funksjon som ikke er helt forståelig for samtalepartneren (”the hint”), 2) samtalepartneren forsøker å gjette hva som er uttrykt ved dette hintet, og 3) den afasirammede bekrefter eller avkrefter gjettingen. Dersom forslaget fra samtaledeltakeren er feil starter forhandlingsprosessen på nytt. Slik forhandler samtaledeltakerne seg frem til hvem eller hva de snakker om. Flere forskere har analysert slike ”hint-and-guess” sekvenser, og konkludert med at slike sekvenser oppstår som en følge av stadig ordleting og fungerer som en strategi for å samarbeide seg frem til felles mening, altså en felles forhandlingsprosessen (Goodwin, 1995; Laakso & Klippi, 1999; Oelschlaeger & Damico, 2003; Lind, 2005d). Videre kan ikke-språklig kommunikasjon som gester og ansiktsuttrykk brukes som en kommunikasjonsstrategi når det ekspressive språket svikter (Lind, 2000b). Å uttrykke følelser ved å rynke på nesen, å illustrere kjennetegn ved gjenstand ved å vise størrelsen eller å peke på en stol for å invitere personen til å sitte ned er eksempler på hva vi kan formidle ved hjelp av kroppsspråk. Slike gester og bevegelser er nært knyttet til språket vårt, og vi bruker dem vanligvis for å erstatte eller supplere vanlig tale (Corneliussen m.fl., 2006; Klippi, 1996; Lind, 2000b). Klippi (1996) forklarer at noen afasirammede bruker nedskrevne tall, skriving og tegning som alternative måter å kommunisere når de har ordleting eller uttale vanskeligheter. Corneliussen m.fl. (2006) skriver at det dessuten er en vanlig erfaring at mange får lettere tilgang til ord de leter etter når de forsøker å formidle det via andre kanaler. Videre forklarer de at å peke på ting, skrive en bokstav, tegne noen streker eller utføre en gest sammen med deler av et ord, kan være nok til at budskapet blir forstått av samtalepartneren. Dessuten hender det at når noen afasirammede skriver den første bokstaven i ordet settes prosesser i sving som hjelper dem med få tak i ordet. I tillegg nevner Lind (2000b) beskrivende omformulering (en parafrasering) eller at man beskriver noe gjennom å si ha det ikke er (negering), som andre alternativ når man ikke husker eller finner ordet. Det går også an å bruke ulike erstatningsord. Dette kan være ord som er semantisk relatert til målordet, såkalt beslektede eller betydningsmessig like ord. Dette er hjelpemidler den afasirammede kan ty til når ordene ikke strekker til. Corneliussen m.fl. (2006) sier at de har opplevd at mange afasirammede til tross for store vansker med å uttrykke seg

muntlig, har vist stor kreativitet i å formidle sitt budskap. Det handler om å gi samtalepartneren det hintet han/hun trenger for å forstå budskapet i det en ønsker å formidle, noe samtalepartneren må være åpen for å forstå og akseptere. Siden det finnes forskjellige måter å uttrykke seg på, bør den afasirammede fritt få velge kommunikasjonskanal. Dersom vi aksepterer og husker på mulighetene som ligger i å bruke alle kommunikasjonskanalene, vil dette øke den afasirammedes mulighet til å delta aktivt i samtale (Corneliussen m.fl., 2006).

Videre sier Lind (2000b) at andre kan ha vansker med å sette ord sammen til større syntaktiske helheter og kan derfor ta i bruk bestemte strategier for å få frem lengre ytringer og holde på samtaleturen. Dette kan for eksempel være å stykke opp informasjonen i mindre biter eller å fylle pauser med nølelyder og småord. Dette er i tråd med Klippi (1996:29) som skriver at; ”Some findings suggest aphasic speakers systematically utilize various techniques for keeping the floor, for instance in the case of word-finding difficulties. These techniques include filling in pauses with extra ‘noises’ and interjections”.

Det finnes også kommunikasjonsfremmende strategier som samtalepartneren kan støtte seg til for å hjelpe den afasirammede til aktiv deltakelse. Ringdal (2003) gir råd til samtalepartneren om å vise den afasirammede at en har *tid* og *tålmodighet*, samt at en evner å skape *trygghet* og *tillit*. Dessuten øker sannsynligheten for at samtalen blir vellykket dersom man tar seg god tid. Corneliussen m.fl. (2006) forklarer at i samtale med afasirammede innebærer det å veksle mellom å lytte og snakke at samtalepartneren gir den afasirammede nok tid, ettersom noen afasirammede har store vansker med å ta sin tur i samtalen. Å innta en lyttende holdning og ikke avbryte den afasirammede er en del av det å vise at vi har god tid. Samtidig som en annen side av det å ha god tid, handler om det at vi faktisk hjelper hverandre når vi står fast. Noe som innebærer at vi på en naturlig måte kommer med innspill som hjelper samtalen videre, uten av vi snakker for den afasirammede. Å ha god tid betyr å være en samtalepartner som aksepterer at pausene må være lengre og tempoet lavere enn vanlig. Dersom prinsippet om at alle skal kunne få mulighet til å bidra med meninger og kunnskap i samtalen er i fokus, betyr det at vi samtidig er klar på at den afasirammede er en reell, interessant og likeverdig samtalepartner (Corneliussen m.fl., 2006; Kagan, 1998b). Det handler også om å respektere den afasirammede som et voksent menneske med sitt intellekt i behold (Ringdal, 2003), og for den voksne selvstendige samtaledeltakeren han/hun er. Det er

viktig å huske at den afasirammede er en voksen person med massevis av kunnskap, interesser, ønsker og meninger (Kagan, 1998b; Corneliussen m.fl., 2006; Andersen & Muus, 1991). Likevel er som regel vekslingen mellom å lytte og snakke asymmetriske i samtaler med afasirammede (Lind, 1999), ettersom ”normen” for samtaleturner (jmf Linell, 1982) ofte er vanskelige for afasirammede å etterkomme. For eksempel trenger de lengre tid i forhold til normaltalende for å danne og uttrykke sin ytring (Stabell Kulø, 2010), og å tolke budskapet i den andres ytring (Corneliussen m.fl., 2006). Noe som innebærer at de dermed holder en samtaleturn mye lengre enn ”vanlig”. Som oftest fokuseres det i litteraturen på at den afasirammede ikke får kommet til ordet eller får sagt det han/hun ønsker (jmf. Corneliussen m.fl., 2006), og de får gjerne en passive, bekræftende rolle i interaksjonen (Goodwin, 2002; Ferguson, 1996; Goodwin, 1995).

Videre har samtalepartner en annen rolle som lytter. Det vil si ifølge Corneliussen m.fl. (2006) blir de tilbakemeldingene samtalepartneren gir ekstra viktig når man snakker med en som har afasi. Disse skal være oppriktige og gitt på grunnlag av det som er oppfattet og forstått. Noe som innebærer at en ikke skal fristes til å late som om en har forstått. Uklar kommunikasjon er en hindring for gjensidig forståelse og en trussel mot konstruktiv samtale. Derfor bør en heller ikke late som en forstår noe en ikke forstår. Å tørre å gi uttrykk for at en ikke forstår, øker mulighetene for at man kan forstå hverandre (Skjelstad, 1987). I tillegg er det bare de viktige feilene, de som gjør at vi virkelig misforstår hverandre, vi skal bruke tid på å rette opp i. Det betyr at hvis vi forstår hva den afasirammede mener når han/hun uttrykker seg med gester, skal vi ikke kreve at den afasirammede skal forsøke å si det (Corneliussen m.fl., 2006).

De overnevnte synspunktene og rådene er i tråd med prinsippene i metoden *Støttet samtale for voksne med afasi* (Corneliussen m.fl., 2006). Denne metoden baserer seg på en teoretisk tilnærming til afasi som er utviklet av Kagan (1998a) ved Aphasia Institute i Toronto. På engelsk kalles den *Supported Conversation for Adults with Aphasia (SCA)*. Grunntanken er holdningen til samtaleens betydning for oss mennesker. Som en konsekvens av de afatiske vanskene klarer ikke afasirammede å fungere i det sosiale i den hverdagslige samtalen. Noe som innebærer at de ikke får vist hvilke kunnskaper, meninger og følelser de har (Kagan, 1998a). Derfor baserer Støttet Samtale seg på hypotesen om at mennesker som har afasi, dersom forholdene legges til rette for det, vil kunne benytte sin kognitive og sosiale kunnskap til å delta i samtaler (Kagan, Black, Dunchan, Simmons-Mackie & Square, 2001). Berg (2008) forklarer at *Støttet*

Samtale for voksne med Afasi er et program som tar høyde for å gi afasirammede og deres samtalepartnere opplæring og trening i metoder og materiell som gjør det mulig for den afasirammede å være aktiv deltaker i forhold til samtaler og avgjørelser som skal tas.

Simmons-Mackie & Kagan (1999) gjennomførte en studie hvor de forsket på bruken av samtalestrategier til ”gode” versus ”dårlige” samtalepartnere, i samtale med personer med afasi. Resultatene av undersøkelsen viser at de som ble regnet som gode samtalepartnere ser på afasirammede som kompetente og troverdige personer. De klarte derfor å strukturere samtalen i samspill med afasirammede. I tillegg viser forskning at trening av afasirammedes samtalepartnere har positiv effekt på samtalsituasjonen i mer eller mindre grad. Resultatene fra ulike undersøkelser viser at dette førte til forbedret kommunikasjon og en positiv tendens med tanke på endret livskvalitet (Simmons-Mackie, Raymer, Armstrong, Holland, & Cherney, 2010; Kagan m.fl. 2001; Kagan, 1998; Rayner & Marshale, 2003; Berg, 2008). Som vi ser finnes det en rekke kommunikasjonsfremmende faktorer som er med på å muliggjøre samtaledeltakelse for afasirammede på tross av deres språklige utfordringer. Ifølge Lind (2012) betinger en samtale der begge deltar, at den afasirammede selv er villig til å ta initiativ og bruke tid på å gjøre seg forstått. Samtidig er det viktig at samtalepartnerne blir med på samarbeidet og gir den afasirammede tid og mulighet til å bidra i samtalen. Det å bruke kommunikasjonsstrategier kan være en utfordring ettersom det kreve fokus, konsentrasjon og aksept fra begge/alle parter. Likevel er det ofte en nødvendighet slik at samtaledeltakelse blir mulig for afasirammede.

3. Metode

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for metodiske valg, samt beskrive verktøy som er benyttet ved innsamling og fremstilling av dataene. Dette for å klargjøre egne vurderinger og valg ved å gi en beskrivelse og begrunnelse av designet. Videre beskrives utvalgsriterier og utvalg, gjennomføringen av forskningsarbeidet og hvordan dataene ble analysert. Jeg vil avrunde kapitlet med å si litt om kvaliteten på forskningsarbeidet mitt, samt refleksjoner over etiske betraktninger.

3.1 Kvalitativ metode

Ifølge Postholm (2010) har både forskningstema og formålet med forskningen betydning for utformingen av problemstillingen. Videre skriver hun at problemstillingen er styrende i forhold til valg av metoden. I mitt tilfelle ble derfor den kvalitative forskningsmetoden et naturlig metodevalg. Dette valget kan begrunnes med at jeg hadde som hensikt å undersøke og beskrive *hvordan*, i motsetning til kvantitativ metode som i større grad fokuserer på antall. Fordi min problemstilling er; *"Hvordan skape felles forståelse i en samtale mellom en afasirammet person og en normaltalende person til tross for hyppige ordletingsvansker?"*.

I kvalitative studier må forsker rette blikket mot menneskers hverdagshandlinger i sin naturlige kontekst, ettersom det å forske kvalitativt innebærer å forstå den sosiale verden (Vedeler, 2000), og å forstå deltakernes perspektiv (Postholm, 2010). På den måten prioriterer kvalitative metoder nærhet, til forskjell fra kvantitative metoder som har forsøkt å "objektivisere" prosessene ved å holde en viss distanse. Sammen kan denne nærheten og fleksibiliteten som følge av at datainnsamlings situasjonene ikke er så fast strukturert på forhånd, gi forskeren tilgang til kunnskap som man ellers vanskelig ville ha kunnet få tak i (Kleven, 2011a). Min intensjon med denne undersøkelsen er å komme bak kliniske tester av den afasirammede, og slik forsøke å finne ut hvordan samtaledeltakernes dialogiske samspillsevne fører frem til felles forståelse. Dette på bakgrunn av bl.a. Oelschlaeger og Damico (2003:211) som viser til en rekke forskning, og skriver følgende: *"...we recognize that many persons with aphasia communicate better in natural conversational settings than we would predict, given their performances on traditional test batteries of aphasia"*. I tillegg hadde jeg et personlig ønske om å få bedre innsikt i og å lære mer om det kommunikative aspektet i afasiproblematikken.

Kvalitative data foreligger som oftest i form av verbale beskrivelser, som kan være basert på for eksempel lydopptak eller forskers observasjoner. Uttrykket *data* viser til det empiriske råmaterialet som skal analyseres og tolkes for å komme frem til konklusjoner (Kleven, 2011b). Fenomenet som studeres i denne undersøkelsen er en tre timers lang samtale, og analyseenheterne er ulike samtalesekvenser. Det er også dette som er det empiriske råmaterialet i denne undersøkelsen.

Siden undersøkelsens design ikke tillater at jeg kan trekke konklusjoner vedrørende personer med afasi og kommunikasjon, er mitt ønske å bidra til kunnskap om afatiske vansker i et kommunikativt perspektiv. Mitt ønske er også at denne studien kan bidra til at personer med vansker innenfor dette området kan møtes med større kunnskap om vanskene. På den måten kan kanskje mitt bidrag medføre det Befring (2002) refererer til som generaliserende kunnskapsoverføring.

3.2 Kasusstudien

Ifølge Tjora (2012) er en av de store utfordringene ved forskning hvordan man skal avgrense det empiriske arbeidet. I kvalitativ forskning arbeides det som oftest i dybden med relativt få strategiske utvalgte enheter, derfor er bruk av case (kasus) en svært utbredt form for avgrensning. Kasusstudie er definert som en utforskning av handlinger i hverdagslivet, og fokuset i kasusstudie kan være et program, en hendelse, en aktivitet, et individ, en institusjon eller en sosial enhet (Yin som referert i Postholm, 2010). Videre gir en kasusstudie en detaljert beskrivelse av det som er studert i sin kontekst (Stake 1995 som referert i Postholm, 2010), og slik skaper forskeren gjenkjennelige beskrivelser (Shulman 1981 som referert i Postholm, 2010).

3.2.1 En vurderende kasusstudie

Studien av samtalemønstre i samtalen mellom en afasirammet person og en normaltalende person knyttet til bruk av ulike kommunikasjonsfremmende strategier med hensyn til å oppnå felles forståelse, kan betegnes som en vurderende kasusstudie. En kasusstudie er en utforskning av et system som er både tids- og stedbundet, og som gir forskeren mulighet til å avdekke ulike faktorer som er karakteristiske for kasuset i den settingen kasuset opptrer (Postholm, 2010). En kasusstudie kan være beskrivende, tolkende og vurderende på samme tid. Postholm (2010) skriver at kvalitativ forskning kjennetegnes som regel ved at deltakernes perspektiv løftes fram, men i vurderende

kasusstudier er det forskerens vurderinger og betraktninger som kommer i fokus. Dette forskningsarbeidet har noen fellestrekk med mikroetnografiske studier, siden det å undersøke hva som skjer i interaksjon kan sies å være en studie av en sosial gruppe eller to personer. Men på grunn av observasjonens korte varighet og det vurderende aspektet, blir det mer naturlig å omtale dette for en vurderende kasusstudie.

Lind m.fl., (2000) sier at kasusstudier har blitt kritisert blant annet på grunn at informantene kan være plukket ut nokså tilfeldig, og derfor ikke nødvendigvis er et interessant tilfelle. Eller motsatt fordi det er en tendens til å plukke ut tilfeller som er svært spesielle, noe som fører til at informantenes avvik blir for perifere. Men mitt valg av kasus (jmf. utvalgskriteriene) begrunnes i samsvar med Maxwell (2013:78) som forklarer at: *"A case study...justifies the selection of a particular case in terms of the goals of the study and existing theory and research (this is often called "purposeful selection" ...)"*.

3.3 Metodisk tilnærming

I dette prosjektet ble det benyttet deltakende observasjon og oppfølgingsspørsmål for å samle inn data. I tillegg har jeg benyttet samtaleanalyse, samt søkt relevant fagteori og forskning som kunne hjelpe meg å tolke og drøfte funnene.

3.3.1 Observasjon

Observasjonsforskning er en velegnet og nyttig metode i forbindelse med studier av for eksempel språk og kommunikasjon, ettersom dette gir muligheter til å observere talt språk og kommunikasjon i naturlige miljøer (Vedeler, 2000). Det var derfor hensiktsmessig for meg å benytte observasjon som datainnsamlingsmetode. Ifølge Kleven (2011b) må forsker på forhånd ta stilling til om observasjonen skal være mest mulig strukturert eller om forsker ønsker fleksibilitet og mulighet til å endre fokus underveis etter hva som viser seg å være interessant (åpent). Ut fra problemstillingen og den presenterte teorien ble det naturlig for meg å velge åpen eller fleksibel observasjon. Dette innebar at jeg observerte og noterte alt som viste seg å være interessant, og ikke fulgte et observasjonsskjema med forhåndsbestemte kategorier.

Tjora (2012) skriver at det også er det viktig å finne observasjonsrolle som er legitim på den plassen man skal observere. I utgangspunktet ønsket jeg å innta rollen som deltakende observatør. Dette innebærer ifølge Vedeler (2000) at en i hovedsak er

observatør, men likevel deltaker. Hun skriver at observatøren ikke tar direkte del i aktivitetene, men tar en aktiv observatørrolle med et åpent sinn. Jeg beveget meg likevel frem og tilbake langs et kontinuum fra fullstendig deltaker til fullstendig uavhengig observatør i tråd med Vedeler (2000). Hun hevder at å velge observatørrolle nødvendigvis ikke handler om at man en gang for alle bestemmer hvor mye observatøren skal delta. Dette forklarer hun med at observatør i en periode, som forut for datainnsamlingen, kan være hundre prosent deltaker for å gjøre seg kjent med både deltakerne og den sosiale, kulturelle og fysiske konteksten. Mens i en annen periode, for eksempel under deler av datainnsamlingen, kan observatør forsøke å være mest mulig uavhengig observatør. Videre forklarer Vedeler at ved deltakende observasjon er det fra starten av undersøkelsen klart for alle involverte parter at observatøren har en forskerrolle. Begge informantene som deltok i dette prosjektet hadde på forhånd fått beskjed at min rolle i hovedsak var observatør og forsker.

Observasjon som metode er blitt kritisert fordi forskeren møter forskningsfeltet med sin teoretiske bakgrunn og sine antagelser. Postholm (2010) forklarer at denne subjektiviteten nærmest danner et filter som forskningsfeltet oppleves gjennom, og på den måten kan observasjonene fanges og blendes av forforståelsen forskeren møter feltet med. Forskers subjektivitet vil også påvirke hva forsker fokuserer på og hva forsker faktisk ser og fanger opp i sine observasjoner. Dette er i tråd med Vedeler (2000) som trekker frem observatøren selv som den viktigste begrensningen ved bruk av observasjon. Med dette mener hun at observatørens verdier, holdninger og erfaringer kan innvirke både på hvilke observasjoner som blir registrert og på fortolkningen av disse. Samtidig mener Kleven (2011a) at forskers subjektivitet blir sett på som positivt i kvalitativ forskning, fordi denne metoden krever nærhet. I mitt tilfelle som student med lite praksiserfaring er ”forskerbrillene” mine kanskje litt farget av min teoretiske kunnskap. Vedeler (2000) sier også at observasjon som oftest er mer tidkrevende enn andre datainnsamlingsmetoder. Likevel mener mange at fordelene ved å bruke observasjon veier opp for ulempene. Vedeler begrunner dette med at observasjon er en av de beste teknikker for å finne ut noe om det virkelige livet i den virkelige verden.

3.3.2 Samtaleanalyse (Conversation Analysis)

Jeg var ute etter å finne trekk ved samtalemønstret i den observerte samtalen, fordi ”I enhver samtale kan vi oppdage mønstre i samspeillet mellom de som snakker sammen”

(Lind, 2012:4). Det finnes mange måter å analysere samtaler på, men fremgangsmåten min i analysearbeidet var inspirert av samtaleanalyse (Conversatin Analysis, CA). Ifølge Have (1999) kan man ta i bruk CA ut fra egne forutsetninger og formål med forskningen. Jeg brukte derfor prinsippene på en kvalitativ måte siden det interessante var kvaliteten i samspillet, og det er også dette som er det mest vanlige innen CA studier.

Samtaleanalyse er en sosiologisk og lingvistisk basert forskningsretning. Harvey Sack og hans studier av telefonsamtaleopptak fra et selvmords senter i Los Angeles blir ansett som starten til CA (Goodwin, 2003; Lesser, 2003). Ifølge Have (2007) kan CA i vid forstand omfavne alle studier av mennesker som snakker sammen, både verbal kommunikasjon eller språk i bruk. Det legges stor vekt på at analysen skal ta utgangspunkt i et naturlig forekommende empirisk materiale. Dette er en metode som retter fokuset på særtrekk ved den enkelte samtale eller hvordan samtalen blir til gjennom en detaljert form for samarbeid mellom deltakerne (Lind, 2000b). I samtaleanalyse er man opptatt av hvordan deltakerne selv forholder seg til samtalen, dvs. hvordan de agerer og reagerer i forhold til hverandre gjennom de bidragene de kommer med i samtalen. Samtaleanalyse er ikke eksperimentell, det betyr at man ikke kontrollerer datainnsamlingen. Her leter man heller etter kvalitative mønstre ved å undersøke hvordan deltakerne skaper mening i samtalen gjennom å observere hvordan de forholder seg til samtaleressursene (som turveksling og reparasjon) ved å benytte språklige og ikke-språklige midler (Lind, 20005c). Lind (2000b) skriver at målet er å finne frem til de reglene og kategoriene som påviselig er relevante for deltakerne i interaksjonen. På bakgrunn av dette er samtaleanalyse en svært anvendelig metode for denne undersøkelsen, og fordi prosjektets undersøkelsesspørsmål krever en grundig analyse av ulike aspekter i samtalesituasjonen. Gjennom analysen forsøker jeg å kartlegge kvalitative mønstre i forhold samkonstruksjon av mening for å oppnå felles forståelse om hvem eller hva man snakker om.

3.4 Utvalg og utvalgsriterier

Jeg vil videre beskrive hvordan utvalget i dette prosjektet ble valgt ut på bakgrunn av teoretiske og praktiske argumenter, samt presentere informantene.

3.4.1 Utvalg

Dette er et generelt utvalgsriterium som danner utgangspunkt for valg av personer. Vedeler (2000) forklarer at man i kvalitative design forsøker å finne frem til de mest ”informasjonsrike” individer, kasus eller situasjoner, med tanke på hva som er formålet med forskningen. Det er viktig å finne frem til et troverdig utvalg og ikke representativ i statistisk forstand, siden utvalget nødvendigvis blir lite i kvalitative undersøkelser. Det er derfor vanlig med et *hensiktsmessig utvalg* (også kalt strategisk utvalg) (Postholm, 2010). I lys av slike vurderinger bestod utvalget i denne undersøkelsen av to personer, hvor av den ene er rammet av afasi og den andre er språklig funksjonsfrisk eller såkalt normaltalende. Utvalgets størrelse er begrenset på grunn av prosjektets begrensede omfang og varighet. I tillegg ble dette utvalget vurdert som et svært informasjonsrikt utvalg i forhold til undersøkelsens formål, og på den måten kan dette da anses som et hensiktsmessig utvalg til denne forskningen.

3.4.2 Utvalgsriterier

Det finnes en rekke kvalitative utvalgsstrategier for å finne hensiktsmessige utvalg. Informantene i denne undersøkelsen er valgt ut på bakgrunn av et kriteriebasert utvalg, i tråd med Patton (1990 som referert i Vedeler, 2000). Vedeler (2000) forklarer at dette innebærer å gjennomgå alle kasus som tilfredsstillende et forhåndsbestemt viktig kriterium. Videre velger man informanter ut fra hvem som kan gi best informasjon ut fra fokus, og tema for undersøkelsen.

Deltakeren med afasi ble rekruttert gjennom en logoped som til daglig arbeider med afasirammede personer. Logopeden valgte denne informanten på bakgrunn av mine tre kriterier: 1) personen må ha afasi, helst av ekspressiv afasitype 2) personen bør til en viss grad kunne delta i samtale, og 3) personen bør ikke være diagnostisert med alvorlig grad av talepraksi⁵. De to første kriteriene kan begrunnes i tråd med at det i observasjonsforskning alltid vil være fokus for undersøkelsen som blir bestemmende for utvalget og at problemstillingen må være retningsgivende for å finne frem til hensiktsmessige utvalg (Vedeler, 2000). Fokuset for denne undersøkelsen er kommunikasjon ved afasi, og dermed blir afasi en viktig kriterium. Videre kommer det frem i problemstillingen at samtale er sentralt, og derfor er det hensiktsmessig at den

---

⁵ ”*Talepraksi* karakteriseres ved feil i produksjon av språklyd, redusert tale tempo, vansker med overgang mellom lyder, stavelser og ord, og mangelfull setningsmelodi. Dette kan føre til vansker med å initiere taleproduksjon og til perseverasjoner. Talepraksi opptrer som oftest sammen med afasi, men grad og type av talepraksi kan variere mye”. (se internettkilde 3)

afasirammede bør kunne delta i samtale. Det siste kriteriet kan begrunnes ut fra hensynet til at jeg ønsket mest mulig informasjonsrikt kasus, i overensstemmelse med Vedeler (2000) (jmf. kap.3.4.1). Ettersom talepraksi blant annet kan føre til vansker med å initiere taleproduksjon, vil en naturlig konsekvens være redusert evne til å starte kommunikasjonshandlinger [3]. Ved å utelukke alvorlig grad av talepraksi gjennom utvalgskriteriene kan jeg til en viss grad sikre at en det blir en samtale.

Utvalgskriteriene for den andre personen var som følger: 1) at han/hun skulle være språklig funksjonsfrisk, og 2) ikke ha lært noe om afasi på forhånd. Det første kriteriet begrunnes ut fra problemstillingen i tråd med Vedeler (2000). Mens det andre kriteriet begrunnes i forhold til ønsket formål om naturlig samtale. Med dette mener jeg at samtalepartneren til den afasirammede må kunne være representativ som ”den vanlige mann på gaten” med gjennomsnittlig kunnskap om afasi, og ikke en fagperson med inngående kunnskap om afasi.

I utgangspunktet ønsket jeg at den normaltalende informanten skulle være ektefellen/samboeren eller en god venn av den afasirammede. Dette fordi personer som står en nær kjenner til ens livshistorie, interesser, hobbyer og så videre. Men personen som passet best i forhold til de overnevnte kriteriene var en mann som bodde alene og hadde ingen venn å foreslå som samtalepartner. Jeg kontaktet derfor en av mine egne venner som sa seg villig til å være mannens samtalepartner i undersøkelsen. Valget av denne informanten kan begrunnes i tråd med det Tjora (2012) kaller *tilgjengelighetsprinsipp*. Dette innebærer utvalg som gjør seg tilgjengelig for forskning, for eksempel på basis av invitasjoner. Jeg tenkte at dette prosjektet var noe Noah ville stille opp på, og inviterte han derfor med som deltaker. Videre siden informantene var ukjente for hverandre valgte jeg ut den normaltalende informanten i hovedsak på bakgrunn av et felles interesseområde, *biler*. Tanken var at de da hadde noe felles å samtale om. Dette er i samsvar med Corneliussen m.fl. (2006). De mener at når vi vet hvilke vansker personer med afasi står overfor, bør vi sørge for at det vi snakker om, er av interesse for den andre. Videre sier de at hvis vennen din alltid har vært interessert i politikk, vil han ganske sikkert sette pris på at dere diskuterer politikk også etter at afasien har rammet.

Fordelene ved å velge kriteriebasert utvalg var at jeg fikk informanter som passet best til undersøkelsens fokus og problemstilling, samt at dette var informasjonsrike

informanter. Begrensningene ved denne utvalgsstrategien derimot var at jeg kan ha utelukket potensielle andre informanter.

3.4.3 Aron – den afasirammede personen

Den afasirammede informanten er en 46 år gammel mann. Av hensyn til anonymitetskravet har jeg valgt å kalle «Aron» (fiktivt navn). Det fremkommer av henvisningsnotatet at Aron har hatt hjerneinfarkt juni 2011, og som en konsekvens av dette fikk han motorisk og noe sensorisk afasi, skriver legen. Ofte får en person som blir rammet av afasi, en eller flere tilleggsvansker. I Arons tilfelle fikk han lammelser i høyre arm og ben (høyresidig parese), og mild grad av taleapraksi. Like etter hjerneinfarktet begrenset Arons ekspressive språk seg til ”ja”, ”nei” og noen banneord. Det er nå snart 2 år siden han ble rammet av afasi. I løpet av disse to årene har han hatt jevnlig logopedbehandling. Både logopeden og Aron selv forteller at han har hatt stor fremgang i forhold til sitt ekspressive språk. Logopeden forteller at Aron har afasitypen som kalles Brocas afasi. Dette innebærer at han har vansker med å konstruere setninger, uttalevansker og noe stamming, samt agrammatisme. Arons afatiske vansker kan karakteriseres som moderate.

Etter å ha analysert lydopptaket kan jeg deskriptivt sammenfatte vanskene hans følgende; han forstod relativt godt det som ble sagt til han, og var generelt i stand til å følge samtaleemnene. Men når Noahs ytringer var for lange eller språklig kompleks kunne han misforstå. Hans spontantale var preget av hyppige forekomster av ordletingsvansker og grammatiske feil. Likevel klarte han nesten alltid å få formidlet budskapet sitt ved å bruke ulike uttrykksformer. Kvalitativt, var språkproduksjon langsom og anstrengt. Det vil si at tale tempoet var redusert selv om enkeltordproduksjonen ikke var særlig langsom.

Aron bor alene, og har ingen barn. Tidligere var han selvstendig næringsdrivende, men har måttet slutte i jobben på grunn av sykdommen. Aron er svært interessert i biler. Han liker bowling, hunder og reising. Aron kunne litt russisk før han ble rammet av afasi, men han sier selv at han ikke kan snakke russisk nå lengre.

3.4.4 Noah – den normaltalende personen

Den andre informanten er en 34 år gammel mann. Han er såkalt normaltalende eller språklig funksjonsfrisk. Jeg har valgt å omtale han som «Noah» (fiktivt navn). Noah er

student, har to barn og er singel. Hans interesser er reising, biler, spansk, være med venner, med mer. Noah er en sosial person som kommer lett i kontakt med andre mennesker, og han liker å bli kjent med nye mennesker. Noah lar seg engasjere, og han er glad i å diskutere, men han er også flink til å lytte. Noah ble, som sagt, valgt på bakgrunn av interessen for biler. I tillegg viste det seg at Noah og Aron tidligere har vært kollegaer i samme bransje. De kjente ikke til hverandre personlig da de var kollegaer, men de fant ut at de hadde mange felles bekjente blant kollegaene.

3.5 Gjennomføring av undersøkelsen

Forskning krever grundig og systematisk planlegging og gjennomføring, derfor forberedte jeg meg godt før jeg begynte med datainnsamlingen. Jeg leste meg opp på teori om afasi og kommunikasjon, samt metode deriblant observasjon og samtaleanalyse. I tillegg ble det søkt om godkjenning av prosjektet fra Personvernombudet for Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS⁶ før undersøkelsen startet. Deretter kontaktet logoped den afasirammede med forespørsel om deltakelse i prosjektet. Ettersom han takke ja til dette fikk han en skriftlig forespørsel⁷ om deltakelse som han ble bedt om å signere. Den andre informanten kontaktet jeg selv pr. telefon. Også han ble bedt om å signere samtykkeerklæringen.

Jeg møtte den afasirammede informanten første gang på logopedens kontor, hvor jeg fikk presenterte meg selv og utdypet formålet med forskningen min. Han fortalte om sin sykdomshistorie og livet etter hjerneinfarkt, hans interesseområder og om hans familie og venner. Denne informasjonen var med på å bidra til valget av den andre informanten, ettersom Noah ble valgt basert på felles interesseområde.

Senere kontaktet prosjektleder (meg) informantene og avtalte tid og sted for observasjon. Jeg hadde som hensikt å utføre observasjon i en naturlig sammenheng i tråd med et av prinsippene i CA, og jeg var så heldig og fikk lov til å utføre undersøkelsen hjemme hos den afasirammede informanten. Etter at alle tillatelser var innhentet og tilgangen til feltet var klart, startet datainnsamlingen i feltet. Tilstede var de to informantene og forsker (meg). Jeg begynte samtalen med å gjenta informasjon om prosjektet, intensjon med undersøkelsen og deres rettighet (personvern, retten til å trekke seg osv.). Videre ga jeg dem muligheten til å stille spørsmål dersom de lurte på noe i

---

⁶ Se vedlegg nr. 1

⁷ Se vedlegg nr. 2

forbindelse med prosjektet. Da jeg var ferdig med dette ble de neste 10-15 minuttene brukt til å bli kjent med hverandre, og alle tre deltok da i samtalen. Vi samtalte løst og fast om alt fra venner, moderne teknologi til været og hobbyer. Litt ut i samtalen kom informantene naturlignok inn på tema *biler*, ettersom dette er et felles interesseområde. Jeg forsøkte da å trekke meg litt unna for å observere. Jeg tok frem lydopptakeren, startet den og plasserte den på bordet foran oss så diskret som mulig. Jeg var påpasselig med å plassere den litt utenfor synsvinkelen deres slik at den ikke tiltrakk seg for mye oppmerksomhet. Det var tydelig at de var komfortable med samtaletemaet (biler) fordi begge var engasjerte. Innholdet i samtalen bar preg av at begge behersket terminologier som angår biler, og de viste tydelig forståelse for det den andre snakket om. Ettersom de var svært opptatt med å diskutere biler, bil-cross, bilstereoer, lakkering av biler osv., så det ut til at de ikke la merke til verken meg eller lydopptakeren. Dette ga meg en unik mulighet til å innta rollen som observatør. Det hendte likevel at de innimellom henvendte seg til meg for å få mine synspunkter på enkelte ting de samtalte om. Jeg valgte da å svare og delta i samtalen i korte perioder. Jeg gjorde dette for at settingen skulle oppleves mer naturlig. På den måten vekslet jeg mellom å være en samtaledeltaker og observatør i tråd med Vedeler (2000), (jmf. kap. 3.3.1). Jeg hadde planlagt en tidsramme på ca. en time for observasjon, men det endte med en samtale som varte i nesten tre timer. I løpet av disse tre timene snakket de om alt fra biler, reising, jobber til familie.

Det ble benyttet hjelpemidler som feltnotater og lydopptak som en støtte til å innhente observasjonsdata. Hele samtalen ble tatt opp på digital opptaker, i tråd med Vedeler (2000) som hevder at dette gjør det mulig å få mer omfattende og konkrete observasjoner. Under selve observasjonen tok jeg en rekke feltnoter som inneholder informasjon om ikke-språklige uttrykk, mine tanker og beskrivelse av undersøkelsesstedet. Jeg har for eksempel skrevet at stuevinduet stod åpent slik at lyder utenfra hørtes. Dette var lyder som fuglekvisper, barn som lekte i gata og biler som kjørte forbi i området. Men jeg har også skrevet at jeg mente at disse lydene ikke så ut til å forstyrre informantene. I tillegg har jeg notert ned tanker jeg har gjort meg opp underveis. Deriblant noen tanker om kjemien mellom Aron og Noah. Jeg vurderte dette i forhold til deres entusiasme og engasjement i samtalen, samt deres velvilje til å drive samtalen videre. Her har jeg skrevet at de ser ut til å ha en god kjemi, omstendighetene tatt i betraktning. Da sikter jeg til det at de faktisk har blitt ”plassert” sammen for å samtale. Jeg har også skrevet at det syntes som de begge er komfortable med settingen ”å

bli observert”, og at de har det hyggelig. Jeg opplevde samtalsituasjonen som svært vennlig og konstruktiv. Tanken var at feltnotatene skulle være en støtte i tolkningsarbeidet, fordi feltnotatene kan være en hjelp til å forstå helheten, delene og sammenhengen mellom disse (jmf. den hermeneutiske sirkel i kap. 6.3). Til slutt stilte jeg tre oppfølgingsspørsmål til den afasirammede, samt ett til den normaltalende. Jeg gjorde dette for å bekrefte/avkrefte mine observasjoner, og for slik å styrke både reliabiliteten og validiteten.

3.5.1 Transkripsjon

Den observerte samtalen ble tatt opp på lydopptaker. Lind (2005c) forklarer at, for å kunne analysere den skikkelig må hele eller deler av samtalen transkriberes. Etter at observasjonen var gjennomført transkriberte jeg derfor samtalen. Dette ble gjort i første omgang for meg selv til hjelp i analysearbeidet, fordi ifølge Kvale & Brinkman (2009) er den skriftlige formen bedre egnet for analyse. Transkriberingen ble i andre omgang gjort for publikum slik at deler av samtalen ble tilgjengelig i skriftlig form.

Transkribering er ikke bare en teknisk prosess, men også en tolkningsprosess i seg selv. Denne transkriberingsprosessen har vært tidskrevende fordi den har krevd nøyaktighet, men samtidig har arbeidet bidratt til at jeg ble godt kjent med egne data. På den måten oppdaget jeg deler som fremstod som spesielt vesentlig i forhold til formålet med prosjektet. Dette ser jeg på som en styrke i forhold til analysedel hvor jeg skal tolke mine observasjoner og resultater.

Lydopptaket hjalp meg til å transkribere språklige bidrag, pauser og nøling fra muntlig til skriftlig form. Jeg gjorde dette ved å spille av korte sekvenser og skrev dem ned ordrett. Overføringen fra tale til skrift vil miste noe av sin opprinnelige karakter (Vedeler, 2000), men jeg laget en grundig og rik transkripsjon siden det på forhånd er vanskelig å vite hvilke detaljer som viser seg å være viktige for analysen. På den måten fulgte jeg rådet til Perakyla (1997) om å heller etter hvert fjerne det som var unødvendig. I transkriberingsprosessen er det svært viktig å skrive ned ”alt” – dvs. alle ord og avbrutte ord, alle ”nølelyder”, markere pauser og ikke-språklige bidrag. Dette fordi den ferdige transkripsjonen gjør det lettere å finne frem til mønstre og strategier i samtalen (Lind, 2005c). Dette er i tråd med Vedeler (2000) som mener at det også blir lettere å kategorisere data, notere ned tolkningsmuligheter, ideer og tanker. Jeg valgte derfor i tråd med dette å transkribere så ordrett som mulig, og var nøye med å ta med både pauser,

nøling, ”hmm-er” og andre smålyder. Videre har jeg valgt å beholde disse ordrette ubearbeidede transkripsjonene i sitatene i oppgaven. Begrunnet med at jeg mener at alle småord og nøling viser Arons omfattende ordletingsvansker tydeligere, samt at dette får samtalen til å virke mer autentisk. Ulempen med dette kan være at sitatene blir mindre leservennlig. I tillegg påpeker Kvale & Brinkman (2009) at ubearbeide direkte transkripsjonene av det muntlige språket kan gjøre at informantene fremstår som lite intellektuelle. Men så er det også slik at det vi sier i muntlig tale, ofte ville blitt uttrykt svært annerledes om det skulle formidles skriftlig.

3.6 Analyse av dataene

Samtalen mellom Aron og Noah varte i tre timer, og det var nesten ikke en eneste stille stund i løpet av hele samtale. Dette var noe jeg fant svært interessant, og ønsket derfor å undersøke hvordan det var mulig til tross for Arons hyppige ordleting. I dette prosjektet har jeg tilnærmet meg analysen gjennom transkripsjonene og feltnotatene, og den analytiske prosessen har basert seg på samtaleanalyseprinsippene og teori om afasi. Siden samtaleanalysen, som nevnt, legger stor vekt på å ta utgangspunkt i et naturlig forekommende empirisk materiale (Lind, 2000b), har jeg ikke jobbet ut fra en hypotese og prøvd å bevise/motbevise noe. Jeg har heller forsøkt å se hva materialet har å fortelle meg. Dette er i tråd Haves (1999:104) råd om at *”the investigator is ”open” to discovering phenomena rather than searching for instances of already identified and described phenomena...”*. På den måten har jeg gjennom en åpen holdning oppnådd økt innsikt. Derfor reflekterer mine empiriske data det jeg har sett og hørt i løpet av den observerte samtalen og det foreliggende lydopptaket, samt transkripsjonene.

Ettersom det transkriberte materialet innebærer seleksjon valgte jeg å gå tilbake til lydopptaket for å kvalitetssikre de empiriske dataene. I løpet av denne prosessen oppdaget jeg ofte noe nytt å reflektere over. Til å begynne med leste jeg gjennom transkripsjonene flere ganger og noterte ned helhetsinntrykket dette gav meg, altså et vidt perspektiv. Videre fokuserte jeg på enkeltfenomener. På den måte fremstod enkelte deler som spesielt interessante. Disse analyserte jeg deretter mer detaljert. Denne prosessen kan sammenlignes med prinsippene i den *hermeneutiske sirkel* om en vekselvirkning mellom del og helhet. Hermeneutikk betyr *læren om tolkning*. I hermeneutisk metode handler det om å forstå eller fortolke en handling eller en tekst. Det sentrale i den hermeneutiske lærer er at det foregår en vekselvirkning i fortolkningen mellom del og

helhet. Noe som innebærer at vi forstår delene i en tekst utfra teksten som helhet, men også helheten blir forståelig for oss på bakgrunn av vår av enkeltdelene (Hjardemaal, 2011). Ved hjelp av en slik fremgangsmåte fikk jeg etter hvert en forståelse av den afasirammedes ekspressive språkvansker og hans kommunikative ferdigheter. Og på bakgrunn av dette ble det mulig for meg å kategorisere datamaterialet. Utgangspunktet i analysen er kategoriene: «Arons samtaleferdigheter», «Arons kapasitet og velvilje til samtaledeltakelse» og «Noah hjelper til...».

Jeg starter med en beskrivelse av undersøkelsessituasjonen. Videre er analysen av de transkriberte dataene som er presentert i første del av resultatkapitlet fra en sekvens av samtalen som varte i 20 minutter, og ikke fra hele samtalen som varte i nesten 3 timer. Tema i denne sekvensen var bil, herunder blant annet deres egne biler, billakkering, bilpolering og ulike bilmerker. Jeg valgt å gjøre det slik på grunn av at både transkriberingen og analysearbeidet er svært tidskrevende prosesser. Dette er i tråd med Vedeler (2000) som hevder at det ofte er nødvendig å finne frem til et utvalg innenfor utvalget, fordi man ikke kan observere all atferd som er relevant for problemstillingen. Atferd kan i dette prosjektets sammenheng ses som informantenes språklige og ikke-språklige bidrag, og deres samhandling. Videre skriver Vedeler at utvalgsstrategiene som brukes til utvalg innenfor kasus kan være de samme som i hensiktsmessige utvalg. Jeg gjorde derfor et teoretisk utvalg innenfor utvalget, i samsvar med Vedeler (2000). Hun forklarer at forsker kan samle tilfeller, hendelser, kommunikasjonssekvenser osv., på basis av deres potensielle manifestering av eller representasjon av viktige teoretiske kategorier. På den måten blir utvalget representativt for det fenomenet som står i fokus. Videre i analysen har jeg valgt ut korte sekvenser fra ulike deler av hele samtalen. Dette er sekvenser som fremstod som interessant i forhold til å kunne besvare problemstillingen min. Jeg har valgt å presentere de delene jeg fant som spesielt interessante gjennom transkripsjonsutdrag med noen analytiske kommentarer og drøftinger.

3.7 Validitet og reliabilitet

Spørsmålet om validitet og reliabilitet er viktig innen all forskning, ettersom dette beskriver kvaliteten på det ferdige produktet. Ifølge Johannesen m.fl. (2010:230) handler validitet i kvalitative undersøkelser om: "...i hvilken grad forskerens framgangsmåter og funn på en riktig måte reflekterer formålet med studien og representerer virkeligheten".

Dette er i tråd med Vedeler (2000:106) som forklarer at: ”**Validitet** refererer til sannhetsgehalten i dataene man har innhentet, og hvor velbegrunnet og troverdig undersøkelsen og resultatene fra den er som helhet”. Validitet dreier seg altså om hele forskningsprosessen. Et sentralt anliggende er å forsøke å eliminere feilkilder og forhold som kan true validiteten. Reliabilitet derimot viser til forskningens pålitelighet og etterprøvnbarhet. Kvale & Brinkmann (2009) forklarer at det handler om målepresisjon og om forskningsresultatene er til å stole på. Ifølge Vedeler (2000) har kvalitativ forskning blitt kritisert på grunn av manglende reliabilitets- og validitetskontroll. Dette gjør det desto viktigere at forskeren er nøye når han/hun drøfter og sikrer troverdigheten i slike studier.

Jeg har vært nøye med å ta hensyn til forskningens validitet og reliabilitet gjennom hele forskningsprosessen. I denne forskningen vil jeg drøfte kvaliteten i prosjektet med utgangspunkt i Lincoln og Gubas begreper pålitelighet, troverdighet, overførbarhet og bekreftbarhet (se kap. 5.2). De foreslår disse begrepene som mål på kvalitet i kvalitative undersøkelser (Johannessen m.fl., 2010). I forhold til *troverdighet* er målet: ”... å vise at undersøkelsen er utført slik at man kan være sikker på at menneskene i undersøkelsen er identifisert og beskrevet på en riktig måte” (Vedeler, 2000:133). I denne forskningen er dette ivaretatt gjennom såkalt ”member checking”. Noe som innebærer at den normaltalende forskningsdeltakeren har kontrollert beskrivelsen og tolkningene forsker (meg) her gjort (Lincoln & Guba som referert i Postholm, 2010). *Bekreftbarhet* viser til begrepet objektivitet. I kvalitativ sammenheng betyr objektivitet at de data som fremkommer er faktiske eller korrekte, i motsetning til det å være subjektiv som betyr at observasjonene er lite valide (Vedeler, 2000). Dette er ivaretatt i denne avhandlingen ved at jeg har forsøkt å sikre og synliggjøre nok informasjon. *Pålitelighet* analogt med reliabilitet. Det er mange faktorer som kan true påliteligheten, deriblant dårlige forberedelser, utrent observatør, dårlig utvalg og slurvet analyseprosess. Videre forklarer Vedeler at det viktigste bidraget til pålitelighet er å følge en klar og systematisk prosess som dokumenteres og beskrives godt. Dette er noe jeg har forsøkt å ivareta ved å redegjøre for hele forskningsprosessen. På den måten skal det være mulig å spore alle steg og valg jeg har tatt. *Overførbarhet* viser til ytre validitet, det vil si at det kan generaliseres til også å gjelde andre personer, situasjoner og tider. I forhold til denne undersøkelsen kan lesere av en kasusstudie oppleve en sammenheng mellom egen situasjon og den situasjonen som er beskrevet, gjennom det Postholm (2010) kaller

”tykke beskrivelse”. Slik kan overførbarhet fra ett kasus til et annet kan skje på grunnlag av en likhet mellom ulike kasus.

3.8 Ethiske refleksjoner

I forskning er det viktig å ivareta etiske betraktninger både før, under og etter studien. Ringdal (2001) skriver at forskningsetikk er de grunnleggende normalnormene for vitenskapelig praksis. Han mener at vi kan skiller mellom tre typer normer i tillegg til respekt for allmenn etikk: uformelle normer for god vitenskapelig praksis, regler for beskyttelse av individer og samfunn, og regler for publisering. Normen for god vitenskapelig praksis er formalisert og lovhjelmet i forskningsetikkloven. Denne loven behandler etikk og redelighet i forskningen. I samfunnsvitenskapelig forskning er det særlig fokus på spørsmålet om personvern. Dette er bearbeidet i de forskningsetiske retningslinjene for samfunnsfag, humaniora, juss og teologi med blant annet 15 punkter om beskyttelse av personer i forskning. Utgangspunktet for disse er at forsker skal arbeide ut fra en grunnleggende respekt for menneskeverdet. Dette innebærer at det grunnleggende etiske kravet til forskningsprosessen er å sikre frivillighet, selvbestemmelse og anonymitet for dem som deltar, og at forskningen gjennomføres på en slik måte at forsøkspersonene beskyttes mot skade og alvorlige belastninger. Videre skal de involverte også være informert om formålet med undersøkelsen og hvordan den skal foregå.

I dette prosjektet ble det redegjort for ivaretagelsen av de overnevnte kravene i gjennomføringen av prosjektet og tilhørende undersøkelse i meldeskjema til Personvernombudet for forskning ved Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS. Det ble gitt nødvendig tilrådning derfra til prosjektet (se vedlegg nr. 1). Som tidligere nevnt fikk informantene en skriftlig forespørsel om deltakelse, hvor det ble informert om prosjektets formål og at det var frivillig deltakelse. Her ble det viktig å informere om at deltakerne har rett til å trekke seg når som helst. Det ble også hentet inn skriftlig samtykke fra informantene. Informantene ble informert om metode som skal brukes og hvordan resultatene skal presenteres og formidles i forkant av undersøkelsen. Når det gjelder krav om anonymitet er dette ivaretatt ved at informantene konsekvent refereres til som Aron eller *den afasirammede*, og Noah eller *den normaltalende personen*. På den måten er deres identitet skjult. Et annet etiske aspekt som særlig har vært i fokus i dette prosjektet er i forbindelse med oppbevaring/lagring av opplysninger om den

afasirammedes vanske og lydopptaket. Dette ble imidlertid ivaretatt ved å innsamlede opplysninger og data ble registrert og lagret på en privat pc som er beskyttet med brukernavn og passord. Lydopptakene vil bli slettet i hht. krav fra NSD.

4. Presentasjon og analyse av resultater

I dette kapitlet vil jeg presentere og analysere de mest sentrale funnene i datamaterialet med forskningsspørsmål: *”Hvordan skape felles forståelse i en samtale mellom en afasirammet person og en normaltalende person til tross for hyppige ordletingsvansker?”*. Jeg har undersøkt samtalemønstret i samtalen mellom Aron og Noah. Forutsetningene som ligger til grunn for studien er at det kreves aktiv deltakelse fra begge samtaledeltakerne for å nå målet om å forstå og bli forstått (Lind, 1999).

Etter å ha analysert samtalen grundig kom jeg frem til funn som indikerte at det asymmetrisk samtalemønster og behovet for bruk av kommunikasjonsstrategier i hovedsak var knyttet til Arons hyppige ordletingsvansker. Videre bekreftet resultater at den afasirammede viste god kapasitet og velvilje til samtaledeltakelse, og at den normaltalende påtok seg mye av ansvaret for samtalen. På bakgrunn av dette er utgangspunktet i analysen kategoriene: «Arons samtaleferdigheter», «Arons kapasitet og velvilje til samtaledeltakelse» og «Noah hjelper til...».

4.1 Beskrivelse av undersøkelsessituasjonen – tid og sted

Undersøkelsen ble utført i mai 2013. Klokken var rundt 13:30 i det jeg og Noah ankom Arons hjem. Dette tidspunktet ble valgt på bakgrunn av tid på dagen Aron føler seg mest opplagt. Vi ble møtt av en vennlig og imøtekommende Aron som tok meg i hånden og takket for sist, for deretter å håndhilse på Noah. Han inviterte oss så inn.

Aron bor i en liten kjellerleilighet. Det er åpen løsning mellom stua og kjøkkenet. Kjøkkenet er i den ene enden av rommet, en spisebordgruppe står ved vinduet ca. midt i rommet, mens sofaen og tv er plassert i den andre enden. Det er ikke plass til stort mer enn dette i oppholdsrommet.

Tilstede var de to informantene og forsker (meg). Vi satt rundt salongbordet. Noah og jeg satt i sofaen, mens Aron satt på en stol ved enden av stuebordet. Dermed satt jeg til venstre for Noah, og Aron satt til høyre for Noah.

4.2 Arons språk- og kommunikasjonsferdigheter

På bakgrunn av samtaler med logopeden til Aron og lydopptakanalysen kan jeg beskrive Arons språk- og kommunikasjonsferdigheter følgende: Arons spontantale var preget av hyppige forekomster av ordletingsvansker og grammatiske feil. Dette førte til langsom språkproduksjon. Det vil si at tale tempoet var redusert selv om enkeltordproduksjonen

ikke var særlig langsom. Likevel klarte Aron nesten alltid å få formidlet budskapet sitt ved å bruke ulike uttrykksformer. I eksemplet under vises ett utdrag fra samtalen med hyppige ordletingsvansker. Samtalesekvenser som viser bruk av ulike uttrykksformer kommer jeg tilbake til senere.

Samtaletema: Lakkering av biler.

[1] A: *ja næmli. Etterpå etterpå du e nødt og – og .. ffinne .. ska ha .. ha litt glans ... du bbblir å bruke – bruke ... åå ... klarlakk. etterpå*

[2] N: *ja*

[3] A: *du får .. eh .. ffførst er du nødd å rubbe, åsså ska du .. eh .. ha .. den dær rustgreian. Det er masse jobb*

Eksempel nr. 1.

I ytring nr. 1 forsøker Aron å forklarer til Noah hva som er siste steg i lakkeringsprosessen. Imidlertid finner han ikke ordet ”klarlakk” med det samme, og må dermed forklare seg frem til det. Han sier ”Etterpå...” som indikerer at han mener senere ut i prosessen. Videre sier han ”ha litt glans” som tydeligvis setter han selv på sporet av ordet klarlakk ettersom han sier det i slutten av ytringen. I tillegg stykker han opp setningen med fyllord og nøling. Vi ser i denne samtalesekvensen at Aron strever med å finne de meningsbærende ordene, samt at han strever med å konstruere en fullstendig setning.

Jeg vil videre vise til et utdrag fra samtalen hvor jeg og Aron snakket om språkforståelsen og språkproduksjonen hans. Dette er med på å beskrive hans språk- og kommunikasjonsferdighetene. Dette utdraget er ca. 1 time ut i samtalen. Vi alle tre snakket sammen både før og etter denne korte samtalesekvensen. Men akkurat i dette eksemplet er ikke Noah delaktig, han bare lytter. Etter å ha observert og lyttet til samtalen mellom Aron og Noah fremstod det som om Aron forstod det meste som ble sagt, derfor spurte jeg han om dette stemte.

Samtaletema: Arons språkforståelse og språkproduksjon

[4] K: *forstår du alt som blir sagt te dæ?*

[5] A: *ja, kæm som vet. Æ vet jo ikke det.*

[6] K: *men det virke no sånn*

[7] A: *ja æ trur det*

[8] K: *i forhold til kordan du svare hvis du blir spurt om noe eller kordan du @avbrutt*

[9] A: *ja .. eh .. æ trur åsså det. Men eh .. men så .. ves æaa prate åsså .. korte ned .. altså ves æ .. eh .. nån sir at eh .. vi ska .. eh .. lage middag .. åsså korte æ d .. åsså bare, du er nødd å ssskjønne det .. åsså .. korte alt. Halve eh ordet.*

----

[10] A: *han Kjetil. Åsså sir han. Du er nødd å prøve ååå .. ehh .. prate hele setninge*

[11] K: *ja*

[12] A: *æ bare korte ned. Åsså sir æ .. æ har jo sagt det.*

[13] K: *ja altså, du kan si "lage middag" istedenfor "ska vi lage middag"?*

[14] A: *ja. Æ sir bare "middag".*

[15] K: *ok*

Eksempel nr. 2

Da Aron ble spurt om han forstår det som blir sagt til han, bekreftet han dette forsiktig ved først å si " *ja æ trur d*", for deretter å si seg enig med meg da han starter ytring nr. 9 ves å si " *ja ..*". Videre forsøker han å forklare at når han snakker bruker han korte setninger (jmf. nr 9, 10 og 12), og gjerne bare enkeltord (jmf. 14). For øvrig er Kjetil som Aron refererer til i ytring nr. 10, logopedens hans.

Videre kan jeg beskrive Arons språkferdigheter følgende; Arons forstod altså relativt godt det som ble sagt til han, og var generelt i stand til å følge samtaleemnene. Men når Noahs ytringer var for lange eller språklig kompleks kunne han misforstå. Eksemplet som følger viser det sistnevnte.

Samtaletema: Noah fortalte nettopp at han en gang har prøvd å rubbe ned, for så å omlakkere en av bilene sine

[16] A: *ja, fikk du til?*

[17] N: *ja, det blei no tett så. Men det som va vanskelig, eller du kan si det som va under bilen, det syns æ va greit å hålle på med. Bortsett fra når du håll på under så dett jo alt ned i øyan dine, så det er jo et helvete. Men du har jo ikje nå krav te at det ska bli en god finish. Så det er jo bare om å gjøre at du liksom, det du tar av, at du bruke @*

[18] A: *hadde du nåkka sånn der suba og sånt? Ehhh .. altså og sånne ting*

[19] N: *ehh .. du kan si, æ sandblåste, også smurte æ på sånn utsi-syregrunning.*

Eksempel nr. 3

Spørsmålet Aron stiller (nr.18) har ikke sammenheng med det Noah nettopp fortalte (nr.17). Videre ser vi at Noah ikke helt skjønner hva Aron spør om ved at han starter sin ytring (nr.19) med å si " *ehh..* ", for så å fortsette å fortelle der han var når Aron avbrøt han. Det kan tenkes at Noahs ytring (nr. 17) ble for lang og kompleks, slik at Aron ikke evnet å følge med. Eller så kan det tenkes at Aron konsentrerte seg om å planlegge hva han skulle si i den neste ytringen sin, og derfor ikke fikk fulgt med på hva Noah fortalte.

4.2.1 Et asymmetrisk samtalemønster – som en konsekvens av hyppig ordleting

Jeg vil videre vise hvordan samtalemønstrene var forskjellig ettersom jeg mener dette er med på å danne grunnlag til å forstå hvordan Noah hjelper til når Aron har ordleting. Det

fremkommer i resultatene at de vanskene Aron har med å uttrykke seg verbalt, fører til interaksjonell asymmetri. Asymmetrien kommer til uttrykk i forhold til samtaletaleturenes lengde og karakter. Det vil si at den afasirammede brukte lengre tid på å si det han ønsket eller til å komme til poenget på grunn av stadig ordleting. Og dermed varte Arons samtaleturner lengere enn Noahs. Nedenfor presenteres ett utdrag fra samtalen med eksempel på Arons ordleting som førte til at han måtte bruke lang tid på sin ytring for å formidle budskapet.

Samtaletema: Lakkering av biler. Noah har nettopp understreket hvor viktig det er å være nøye når man skal rubbe og lakkere pansret på bilen

[20] A: *så ser du det me engang ves du ikke har jort det rett. Åsså .. hele .. ehh .. uuu .. åsså. Jobba hele biln. Åsså ser du der. Nei jesunavn. Du har ikke jort skikkelig*

[21] N: *ja* (hehe)

Eksempel nr. 4

Som vi ser av utdraget trenger Arons litt tid på å formidle meningen (nr. 20) på grunn av hans ordleting. Han starter ytringen sin med å fortelle at dersom du gjør feil (altså i grunnarbeidet – rubbingen) er det lett å se dette. Videre ønsker han å si at en slurvet jobb gir dårlige resultater, men han finner ikke konkrete ord for å uttrykke dette. Likevel klarer han på et vis å formidle dette fordi ”jesunavn” og ”du har ikke jort skikkelig” indikerer at resultatet er dårlig på grunn av slurvete gjennomført jobb. Vi ser også hvordan Aron bruker mange småord og flere nølepauser (som *ehh*, *uuu*, *åsså*) når han skal forklare og fortelle. Noe som gjør at hans samtaleturner varer lengre enn Noahs taleturner.

Jeg vil videre forsøke å forklare asymmetrien i forhold til samtaleurlengden, gjennom en analyse av mønstret i samtaleturenes innhold. Denne analysen er gjort fra en sekvens av samtalen som varte i 20 minutter. Valget av denne sekvensen er i tråd med Vedeler (2000) som hevder at det ofte er nødvendig å finne frem til et utvalg innenfor utvalget. I arbeidet med denne analysen har jeg valgt å kvantifisere samtaleturene. Det innebærer at jeg har telt totalt antall turner og antall korte responderende samtaleturner per deltaker. Dette ble gjort for å sammenligne Aron og Noahs samtaleturner mot hverandre. Hensikten er å gi deg som leser en mer konkret forståelse av det asymmetriske mønstret i forhold til lengden på samtaleturene. Før jeg presenterer denne analysen finner jeg det nødvendig å forklare hva som menes med en samtaleturn. En samtaleturn defineres i denne oppgaven i tråd med Lind (2005c) som forklarer at hver tur består av minst én

turdannende enhet. Med dette mener hun en ytring som kan fungere som et selvstendig bidrag til samtalen. Denne kan bestå av alt fra et enkeltord til lange, sammensatte ytringer. Jeg har derfor registrert en samtaletur hver gang deltakeren sier noe, uansett om det er et kort *hmm* eller en lang setning. Det viste seg at antall taleturer var mer eller mindre likt fordelt mellom de to deltakerne i løpet av de utvalgte 20 minuttene. Noe som også var representative for resten av samtalen. Aron hadde 243 taleturer, mens Noah hadde 236 taleturer. Det er for så vidt vanlig i samtaler at deltakere jevnlig veksler på rollene som taler og lytter (Lind, 1999), spesielt i samtaler mellom kun to personer. Derimot, hvis det er tre eller flere deltakere kan det hende man finner et asymmetrisk mønster i forhold til fordelingen av samtaleturer. Lengden på samtaleturene ble altså også påvirket av taleturenes innhold eller karakter. Det som hadde størst innvirkning på den skjeve fordelingen av samtaletaleturlengden var antall taleturer som var korte responderende ytringer. Med dette mener jeg samtaleturer som er korte, selvstendige ytringer. Disse kan være responderende ytringer i form av undring, bekreftelse eller nektelse; som *hmm, ja, nei, mhm* eller *ok*.

Nedenfor presenteres en tabell med en tallmessig oversikt over samtaleturene. Denne viser totalt antall ytringer og antall korte ytringer, samt prosentmessig fordeling av korte ytringer.

SAMTALETURENE			
	Totalt antall ytringer	Antall korte ytringer	Prosent % - korte ytringer
ARON	243	61	25,10 %
NOAH	236	124	52,54 %
Sum totalt	479	185	38,62 %

Tabell 1: Oversikt over samtaleturene til Aron og Noah

Som vi ser av tabellen var 124 av Noahs 236 taleturer korte ytringer, mens kun 61 av de 243 taleturene til Aron bestod av kort respons. Dette utgjør en prosentfordeling på hele 52,5% i Noahs tilfelles, mens bare 25,1% av alle Arons ytringer var korte. Dette er med på å bekrefte asymmetrien i forhold til deltakernes samtaleturlengde. Men dersom vi ser på den totale summen viste det seg at bare 38,6% av alle samtaleturene var korte ytringer. Noe som kan indikere at samtaleturene store deler av tiden faktisk bar preg av mer utfyllende karakter. Imidlertid sier ikke tallene noe om for eksempel forhandling av

mening og felles forståelse. Denne analysen må kun ses som en forklaring av samtaleturene i forhold til lengde og det asymmetriske mønstret.

4.3 Arons kapasitet og velvilje til samtaledeltakelse

I dette kapitlet vil jeg se nærmere hvordan Arons kapasitet og velvilje til samtaledeltakelse kom til nytte i forhandlingsprosessen mot målet om felles forståelse. På grunn av Arons hyppige ordleting var deltakerne nødt til stadig å forhandle seg frem til meningen. Det at han hadde kunnskaper om og evnen til å bruke ulike letings- eller tilnæringsstrategier når han hadde ordleting (Lind, 2000b), refererer til Arons kapasitet til samtaledeltakelse. Videre mener jeg at hans overskudd til stadig å forsøke å formidle noe tross i sine ekspressive utfordringer refererer til Aron velvilje til samtaledeltakelse.

4.3.1 Det hjelper han å skrive første bokstav for å finne ordet

Aron har erfart at det å skrive ned den første bokstaven i ordet er en strategi som fungerer bra når han har ordleting. Det vil si at han ofte kommer på ordet etter at han har skrevet bokstaven. Av og til hender der at han også må si den høyt for at han skal komme på ordet. Han bruker skriving som ordletingsstrategi nokså flittig (se vedlegg 3), og slik blir det mulig for han å delta aktivt i samtalen. Han må for eksempel skrive alle tall ettersom dette er noe han har spesielt vansker med å si.

Samtaletema: De snakker om hvilke bilmerker Aron har eid.

[22] N: *men du brukte Mercedes da?*

[23] A: *nei æ kjørte en sånn "sbaru"*

[24] N: *ja okei ja*

[25] A: *åsså tenkte æ ok, ska æ ha litt mer sæta. Så kjøpe æ sånn "curr..eh..relle"*

[26] N: *Ja, Caravelle*

[27] A: *åsså etterpå kjøre æ en ... ehh... uff ka i jesunavn ... ehh ... sånn ... eee ... ehhh .. ikje ikje ehh ... det e jo en anna som har*

[28] N: *er det bilmerke du tenke på?*

[29] A: *jaja .. (tar penn og papir – skriver "H") ... "Hyundai"*

[30] N: *Hyundai ja.*

Eksempel nr. 5

Her ser vi at Aron får formidlet navnet de to første bilmerkene (jmf. 23 og 25), men at han strever med å komme på navnet på den tredje. Han benyttet seg derfor av penn og papir (nr. 29), og skriver en H. Etter å ha skrevet den første bokstaven i det tilsiktede bilmerket, kommer han på ordet og sier "Hyundai". Han klarer med andre ord å komme

på bilmerket ved å skrive første bokstav. Videre ettersom H viste seg å være første bokstav i bilmerke han skulle frem til, kan dette indikerte at han ”hadde ordet på tungen”.

4.3.2 Han bruker omgivelsene – å peke på eller vise konkrete ting ved ordleting

Jeg tok en rekke feltnotater underveis i observasjonssituasjonen. Det var nødvendig for meg å dokumentere ulik ikke-språklig atferd, ettersom Aron ved flere tilfeller reiste seg opp for å peke på eller vise konkrete ting i omgivelsene. Han gjorde dette når han hadde ordleting, og ikke kom på ordet. Eksemplet nedfor viser dette.

Samtaletema: Reparasjon og service på biler

[31] A: *men den dær* (peker på bilen sin), *åssa. Ingen. Æ ska jo eo-kjent no.*

[32] N: *ja*

[33] A: *men eh men eh sånt før. ffforrige gang fikk æ null. Ingen .. ehh.. Åsså helt .. ehh*

[34] N: *ja anmerkninge på*

[35] A: *ja ingenting*

[36] N: *ja*

Eksempel nr. 6

Her ser vi at Aron midt i ytringen (nr. 31) peker ut stuevinduet, og på bilen sin som står parkert rett utenfor. Med denne handlingen forstår begge at Aron snakker om sin egen bil, og slik sikrer han også at det ikke skal være noe tvil om hva han snakker om, altså sin egen bil. Denne handlingen kan tolkes som en erstatning for enten navnet på bilmerket eller ”min bil”.

Et eksempel på at Aron viser konkrete ting er som ved ett tilfelle da de snakket om hvordan han tilpasser seg hverdagslivet etter sykdommen. Aron reiste seg for å plukke ut og viste frem sin nye brødkniv. Kniven han viste har et tilpasset håndtak som gjør at han får et enklere grep om den. Slik får han til å skjære brød på tross av hans fysiske utfordringer på grunn av hans høyresidige parese.

4.3.3 Han forklarer seg ofte frem til ordet

Aron var flink til å benytte seg av skriving og ekstra forklaring som alternative måter å formidle meningen på, når han hadde ordleting. Når han måtte forklare seg frem til det meningsbærende ordet, kunne han anvende sin allmennkunnskap for å gi ekstra hint til Noah om hvem eller hva han skulle frem til. Det påfølgende eksemplet viser at han både forsøker å skrive og forklare seg frem til det riktige landet.

Samtaletema: samtalen handler om Filippinene

[37] N: *ja det hadde vært arti å vært der. Æ har aldri vært utafør Europa. Æ har løst å reise te andre kontinent.*

[38] A: *æ har løst. Æ har løst åå .. ja. Asia .. ehh .. masse forskjellig. Æ har løst å. Æ har løst å på .. ehh ... no æ har løst tel .. eh .. tel .. (tar opp pennen og ser ned på arket) ... (skriver en "A", og ser en kort stund på det han har skrevet)*

[39] N: (ser bort på arket til Aron med et undrende blikk)

[40] A: *A ... Masse ehh .. slanga og ..*

[41] N: *åja, Australia?*

[42] A: *stralia ja. Æ har så løst å reise dit. Æ har løst å se den der .. ehh .. Være me. Høre en-en opera på den der .. ehh ..*

[43] N: *ja, Sydney-operan.*

----

[44] A: *aldri vært på opera og sånt. Løst å hhhørt.*

[45] N: *ja*

[46] A: *Æ e jo. Ikje så mange som like .. eee. åsså. Æ hadd .. musikk ehh .. uhh. Kompisa, jesunavn du-du e jo gammel.*

[47] N: *åja sånn. Æ har vært på opera en gang i Praha. Det va jo fint. Det er jo en spesiell opplevelse. Operahallan er jo eksklusiv, svær og fin.*

[48] A: *Æ har løst å prøve. Men æ like ikje musikken så mye.*

[49] N: *bare før opplevelsen?*

[50] A: *ja æ har løst å se. Ehh .. Kanskje like det, kanskje.*

Eksempel nr. 7

I ytring nr. 38 kommer det frem at Aron har lyst til å dra til et spesifikt land, men han finner ikke frem til navnet på landet. Han får derfor ikke sagt hvor det er han har lyst til å reise neste gang (jmf. nr.38). Aron forsøker så å løse dette ved å skrive første bokstav i navnet på landet han skal frem til (nr.38), etter som han har erfart at dette er en strategi som fungerer bra for han. I dette tilfellet skriver han A (ytring 38), men denne gangen kommer han likevel ikke på navnet. Det er tydelig at de begynnelsen av dette utdraget strever med å oppnå felles forståelse av hvilke land det siktes til (jmf. ytring nr. 38-43). Men Aron gir ikke opp, og benytter seg så av sin allmennkunnskap for å forklare hvilket land han er ute etter. Dette gjør han ved å nevne slanger, som Australia er kjent for å ha mange av. Samtalens tema som var Filippinene, og innholdet fra tidligere ytringer, samt Noah egen ytring (nr. 37) gir han et hint om at dette er snakk om et land utenfor Europa. På den måten kommer Noah frem til at det må være Australia. Dette bekrefter også Aron i yting nr. 42. Det kan tenkes at han ikke lyktes med skriveingen denne gang ettersom Australia begynner med bokstaven A, men uttales au.

4.3.4 Han bruker relaterte ord eller synonymer

Aron var flink til å forklare seg frem til ordet eller å bruke synonymer ved ordleting, slik at meningen med ytringen eller budskapet så ut til å komme frem.

Samtaletema: Noah har nettopp spurt Aron hva han jobbet med før han ble rammet av afasi

[51] A: *ja. Å æ hadde jo, æ jobba en uhhh verksted, me bil .. ehh ... æ uhhh .. æ jobba me sånn dær lakk ehhe .. altså*

[52] N: *Ja?*

[53] A: *det dær, ka hete det? Æ bruke å klistre etter på, me me ehhe ehhe, det va det*

[54] N: *ehh .. altså du jobba på, er det navne på verkstedet du tenke på?*

[55] A: *nei nei neinei*

[56] A: *æ jobba på ååå... ehhe .. fin.. å få glans på bilen*

[57] N: *ja sånn ja, sånn bilpleie*

[58] A: *ja næmli*

Eksempel nr. 8

Her ser vi hvordan Aron forsøker å forklare seg frem til svarte om hva han jobbet med ved å si relaterte ord; *verksted, bil* og *lakk* (nr. 51). Men Noah forstår ikke helt hva han mener, og sier derfor ja med en spørrende intonasjon. På grunn av at Aron forklarer ”å få glans på bilen”, kan det på en måte forstås som et relatert til polering, som igjen kan være et synonym til ordet bilpleie, slik skjønner Noah meningen (jmf nr. 57). Denne forhandlingsprosessen er lik mange andre forhandlingsprosesser de hadde i løpet av hele samtalen. Dette var også et typisk mønster gjennom store deler av samtalen. Noe som er med på å bekrefte deres velvilje til å drive samtalen videre.

4.4 Noah hjelper til....

Resultater viser at Noah hadde en mer spørrende og oppklarende karakter på sine samtaletaleturer. På den måten sørget han for og forsikret seg om at de fikk felles forståelse for hvem eller hva de snakket om. I tillegg indikerte andre sentrale funn at Noah var flink til å vise den afasirammede at han hadde både tid og tålmodighet. Det vil si at han ga Aron god til å uttrykke seg, slik at han fikk mulighet til å tenke hva han skulle si. Noah ventet tålmodig mens Aron skrev bokstaver eller tall. Han lot Aron få bruke den tiden han trengte når han forsøkte å forklare seg frem til ord. Videre kunne han gjette på ord etter oppfordring fra Aron. Dette indikerer at Noah respekterer Aron som en selvstendig voksen samtaledeltaker. Noe som igjen kan tolkes som at Noah er en god samtalepartner for Aron. Jeg mener dette også indikerer at han påtok seg mye av ansvaret for samtalen og slik hjalp til når Noah hadde ordleting.

4.4.1 Han gir nok tid

Resultater bekreftet at Noah lyttet til Aron, og ventet med å si noe før Aron var ferdig med sin samtale. Dermed fikk Aron tid på seg til å tenke gjennom hva han skal si og til å finne de rette ordene. Nedenfor presenteres et utdrag fra samtalen med eksempel hvor Aron bruker tid på sin ytring på grunn av ordleting.

Samtaletema: Rubbing av pansre på bilen før lakkering.

[59] A: *ja. Så vi prøve litt ..ehh .. æ .. a .. Plutseli så. Rubbe rubbe. Plutsli "tjo". Bare .. eh .. ingen igjen .. Va borte.*

[60] N: *ja sånn, at du gikk gjennom.*

[61] A: *ja*

[62] N: *æ har jort det, æ å. Første gang æ prøvd mæ på det der.*

[63] A: *ja*

Eksempel nr. 9

Aron ønsker å formidle at han pusset for hard og for mye med (pusse)maskinen, noe som resulterte i hull i pansre. Men han finner ikke ordene til å si dette, og må derfor forklare seg frem ved å bruke ordene *plutselig, rubbe, rubbe, ingen igjen og borte* (jmf. 60). Det fremkommer også i ytring nr. 60 hvordan Aron nøler og bruker fyllord (som eh, æ, a) når han har ordleting. Disse to faktorene fører til at Arons ytringer varer litt lenge, likevel venter Noah med å si at han forstår til Aron er ferdig med å forklare. Noah viser at han forstår hva Aron mener ved å si "*ja sånn, at du gikk gjennom*".

4.4.2 Han gjetter ord – når den afasirammede ønsker det

Funn indikerte at Noah ventet på signal fra Aron før han gjettet og kom med forslag på ord han tror Aron sikter til. Disse signalene kunne være alt fra et direkte spørsmål om hjelp til blikk.

Samtaletema: "vanlige" bilmerker på taxiene – de har akkurat snakket om Mercedes.

[64] A: *ååå den der .. eh .. ka hete den der ..ehh .. mm ..*

[65] N: *Prius? Nei?*

[66] A: *Nei, de .. alle jo har sånn .. me .. ikke*

[67] N: *Hybrid*

[68] A: *ja næmlig. Men æ tenke på den her .. eh .. (skriver L) .. ka hete den her?*

[69] N: *Lexus?*

[70] A: *ja, Lexus.*

Eksempel nr. 10

Aron finner ikke frem til bilmerket han tenker på, og ber eksplisitt om "hjelp" fra Noah ved å si "*ka hete den der*" (jmf. 64) og "*ka hete den her?*" (jmf. 68). Noah forsøker

derfor å gjette seg frem til det riktige bilmerket. Han sier spørrende ”Prius” (jmf. 65), men mislykkes på første forsøk ettersom Noah avkrefter dette (jmf. 66). Videre gir Aron han et hint ved å skrive L. Dermed forstår Noah at det er Lexus han skal frem til, noe Aron også bekrefter i ytring nr. 70. Jeg mener at dette kan tolkes som at Noah respekterer Aron som selvstendig samtaledeltaker, og ikke ønsker å ”umyndiggjøre” han ved å gjette i hytt og pine.

4.4.3 Han fokuserer på *hva* Aron sier, og ikke på *hvordan* Aron sier det

Funn bekreftet at Noah fokuserte på *hva* og ikke *hvordan* Aron formidlet budskapet.

Nedenfor vises et eksempel på dette.

Samtaletema: bilmerker

[71] A: *nei æ kjørte en sånn "sbaru"*

[72] N: *ja okei ja*

[73] A: *åsså tenkte æ ok, ska æ ha litt mer sæta. Så kjøpe æ sånn "curr..eh..relle"*

[74] N: *Ja, Caravelle*

Eksempel nr. 11

Her har Aron noen utydelige uttaler på enkelte ord, men Noah verken kommenterer eller retter på han. Det er tydelig at Noah forstår at ”sbaru” betyr Subaru, og at Aron mener Caravelle selv om han sier ”curr..eh..relle”. Nå sier Noah riktignok ordet Caravelle (nr.74), men siden han starter ytringen med å si ja kan det tolkes som at han gjentar for å vise Aron at han har forstått hva han mener og ikke som en rettelse. Dette eksemplet bekrefter at Noah fokuserer på innholdet i budskapet og ikke hvilken form budskapet har.

4.4.4 Han bruker sin kunnskap om biler til å hjelpe Aron med å få frem meningen

Det å delta i en samtale med noen en har felles interesser med, kan gi økt forståelse på tross av uklar formidling. I dette tilfelle vil det si at Noah (og Aron for øvrig) kunne bruke sin kunnskap om biler til å hjelpe Aron med å få frem meningen. Se eksemplet nedenfor.

Samtaletema: De har nettopp snakket om min BMW, som er en liten BMW 1-serie.

[75] A: *æ huske han pappa hadde en sånn ehh .. sstore. Den der ..ehh .. BMW .. sånn der største .. sss ... ehh .. (ser bort på Noah)*

[76] N: *7-serien?*

[77] A: *ja.. ehh .. det va en sånn (skriver 750 og viser til Aron) .. va det det? Nei.*

[78] N: *Nei. 728 eller 735 eller 740*

[79] A: *(skriver 8) sånn*

[80] N: *735. Det va en V8 ja?*

- [81] A: ja
 [82] N: *Ja da er det 735. Eller faktisk, kordan årsmodell va det?*
 [83] A: *bynne å .. va ganske gammel da*
 [84] N: *ja, da kan det være en, da hadde dæm både 730 og 735*
 Eksempel nr. 12

For det første skjønner Noah at Aron sikter til BMW 7-serien ut fra hintene Aron gir med å si ”sstore”, ”BMW”, ”.. sånn der største” og ”.. sss”. Dette fordi BMW 7-serien er en stor bil, i motsetning til for eksempel BMW 1-serie. I tillegg er dette faktisk BMWs største personbil, som Aron forsøkte å si. Videre begynte Aron å si ”sss”, som også er første bokstav i tallet syv. For det andre hjelper Noah Aron med å få sagt riktig 7-serie ved å si mulige 7-seriebiler (jmf. 78). Her bruker han sin kunnskap om BMW og 7-seriene. Og for det tredje må han også vite at akkurat BMW 735 har/hadde en V8 motor, ettersom Aron skriver 8 og dermed gir han et hint om hvilke bil han skal frem til.

Et lignende eksempel presenteres nedenfor, hvor Noah til slutt forstår hva Aron mener på grunn av sin kunnskap av biler.

Samtaletema: biler

- [85] A: *ehh .. før æ ser jo dæm dæm bruke den tel ehh ... den der .. sånne raske bila, sånn som ka den hete den hær .. ehh .. ”ppando” ka den hete den dær .... åå det er sånn der fra .. ehh .. det er egentli fra eee ... iii e ”talia”*
 [86] T: *åå, ka det kan være?*
 [87] A: *dæm får illåv å bruke den ehh Mercedes-motoren*
 [88] T: *ja, Lamborghini, tenke du. Nei ehh ikke Lamborghini. Æ vet. Ehh ... Pagani Zonda.*
 [89] A: *ja næmli.*
 Eksempel nr. 13

Igjen kan vi se at Arons hint om at dette er en rask bil, at den heter noe lignende som ”ppando”, at den kommer fra Italia og har Mercedes-motor, får Noah til å skjønne at han vil frem til bilen Pagani Zonda. Jeg mener at man må ha kunnskap om denne bestemte bilen for å vite at det var den Aron ville frem til.

Videre mener jeg at dette er gode eksempler på at det å snakke med noen med felles interesseområde bidrar til at man lettere forstår hva den andre snakker om. Slik som eksemplene over viser, at siden begge har kunnskaper om BMW og Pagani Zonda kom de frem til felles forståelse at det var disse bilene Aron snakket om.

4.5 Oppsummering: Felles forståelse – et samarbeid for å få frem meningen

Det viste seg at de måtte bruke tid på å oppnå felles forståelse, men at dette er noe begge samtaledeltakerne tok hensyn til. Den afasirammede var flink til å benytte seg av mulighetene som ligger i multimodal kommunikasjon når han hadde ordletingsvansker. Mens den normaltalende kommenterte, spurte og sa fra dersom han ikke forstod. På den måten forhandlet de hele tiden om samkonstruksjon av mening, og slik kom de frem til felles forståelse av hvem eller hva de snakker om.

Jeg vil avslutte med et eksempel som viser hvordan begge deltar aktivt, og hvordan de veksler på å fortelle og lytte.

Samtaletema: Noah har nettopp fortalt at han en gang lakket den røde Audi-en sin.

[90] N: *ja. Å da blei det for så vidt bra, men den va rød*

[91] A: *jaja*

[92] N: *det blei sinnsykt bra egentli*

[93] A: *ja*

[94] N: *han va litt sånn rosa og matt*

[95] A: *ja det som er arti .. ehh ... sånne farga som du ser ..*

[96] N: *at dæm er slitt ja. Det er som å få en ny bil*

[97] A: *rød ja*

----

[98] N: *(hehe) ja. Men det er jo litt arti at det gir resultata*

[99] A: *ja. Å æ elske røe bila fordi at det ser så mye forskjell.*

[100] N: *ja, joda det er sant det. Dæm blir så .. Det er nåkka me sola, den tar så den rødfargen fort*

[101] A: *jaja, du ser jo no-no eller ikke no. Men ehh .. Sol_lyset så bynne det, værtfall på spania og sånt, se på de bilan der.*

[102] N: *Ja dæm blir utrolig matt.*

[103] A: *ja på grunn av at det .. sola steike hele tia*

[104] N: *ja*

Eksempel nr. 14

Det er tydelig at de gjennom hele sekvensen har felles forståelse av hva de snakker om. Begge er enige om at røde biler fort blir matt i lakken (jmf. 94, 100, 101 og 102), og at lakkering av røde biler derfor gir gode resultater (jmf. 96, 98 og 99). Samt at dette er noe begge liker (jmf. 95, 96, 98 og 99). I dette eksemplet ser vi hvordan Aron og Noah hele tiden forhandler seg frem til mening ved hjelp av forklaringer og bekreftelser. Jeg vil ikke kommentere dette ytterligere ettersom poenget med dette eksemplet var å vise at begge deltok aktivt for å nå målet om å forstå og bli forstått, i tråd med forutsetningene som ligger til grunn for studien (jmf. Lind, 1999).

5. Diskusjon

Utgangspunktet for denne studien var å undersøke hvordan samtaledeltakerne sammen forhandler seg frem til felles mening og forståelse til tross for den afasirammedes hyppige ordletingsvansker. Kapitlet innledes med oppsummering av sentrale funn med utgangspunkt i problemstillingen. Deretter drøftes kvaliteten på undersøkelsen ved å se på reliabiliteten og validiteten, samt en vurdering av designet. Videre vil jeg gjøre en drøfting med utgangspunkt i relevant teori, og til slutt komme med en konklusjon. Kapitlet avrundes med noen refleksjoner relatert til hvordan kunnskaper og erfaringer som er ervervet gjennom arbeidet med undersøkelsen vil komme til nytte i mitt fremtidige arbeid med afasirammede.

5.1 Oppsummering med utgangspunkt i problemstillingen

Jeg vil forsøke å svare på problemstillingen for dette prosjektet ved å oppsummere resultater og sentrale funn. Problemstillingen er:

”Hvordan skape felles forståelse i en samtale mellom en afasirammet person og en normaltalende person til tross for hyppige ordletingsvansker?”

Det viste seg at de måtte bruke tid på å oppnå felles forståelse, men at dette er noe begge samtaledeltakerne tok hensyn til. Resultater bekreftet at den afasirammedes hyppige ordleting førte til stadige behov for gjettinger, omformuleringer og skriving, for å få frem meningen. Likevel ville Aron gjerne kommunisere, og det viste seg at han hadde et stort overskudd til stadig å forsøke å formidle noe og ikke gi opp med å få frem meningen sin. Han brukte for eksempel ekstra forklaringer og relaterte ord når han hadde ordleting. Videre kunne han peke på konkrete ting eller skrive ned tall. Dessuten indikerte funn at Aron var avhengig av å benytte seg av både skriving og peking for å kunne delta aktivt i samtalen. De overnevnte funnene bekrefter at Aron hadde både kunnskap om og evnen til å benytte seg av ulike kommunikasjonsstrategier. I tillegg bidro Noah til å muliggjøre Arons samtaledeltakelse ved å lytte aktivt og benytte deltakelsesfremmende strategier som *nok tid* og *tålmodighet*. Resultater viser at Noah var flink til å gi den afasirammede tid. Han ventet tålmodig mens Aron skrev bokstaver eller tall. Videre lot han Aron få bruke den tiden han trengte når han forklarte seg frem til ord. Dette kan indikere at Noah er en god samtalepartner for Aron.

På bakgrunn av resultatene som har fremkommet i denne undersøkelsen konkluderes det med at de hele tiden samarbeidet for å oppnå felles forståelse. Ved hjelp av ulike kommunikasjonsstrategier forhandlet de om samkonstruksjon av mening, og slik kom de frem til felles forståelse av hvem eller hva de snakker om. Den afasirammede benyttet seg av mulighetene som ligger i multimodal kommunikasjon når han hadde ordletingsvansker. Og den normaltalende kommenterte, spurte og sa fra dersom han ikke forstod. Jeg mener derfor det var kombinasjon av Arons kapasitet og velvilje til samtaledeltakelse og det at Noah påtok seg mye av ansvaret for samtalen, som førte til felles forståelse.

5.2 Kvalitetsvurdering av undersøkelsen

Kleven, Hjordemaal & Tveit (2002) mener at det er viktig at forsker etterstreber med å forholde seg kritisk til kvaliteten på de innsamlede dataene gjennom å drøfte dets gyldighet (validitet) og pålitelighet (reliabilitet). Ifølge Kleven (2011a) får man på den måten frem forskjellige kilder til usikkerhet i forskningsresultatene, men samtidig får man tydelig frem at forskningsprosessen har kvaliteter som gir god grunn til å vektlegge forskningsresultatene. Jeg vil derfor i dette kapitlet vurdere konklusjoner som er gjort på bakgrunn av om materialet er gyldige (valide), samt om resultatene kan gjelde for andre personer med afasi (generaliserbarhet). Lincoln og Guba foreslår begrepene pålitelighet, troverdighet, overførbarhet og bekreftbarhet som mål på kvalitet i kvalitative undersøkelser (Johannesen m.fl., 2010). Jeg har valgt å ta utgangspunkt i disse begrepene i drøftingen av kvaliteten i mitt prosjekt. I tillegg vil jeg drøfte observatøreffekten og observatørbias, samt oppsummere kritiske punkt ved designet.

5.2.1 Troverdighet

Vedeler (2000:133) forklarer *troverdighet* følgende: ”Målet her er å vise at undersøkelsen er utført slik at man kan være sikker på at menneskene i undersøkelsen er identifisert og beskrevet på en riktig måte”. Videre sier hun at slik troverdighet anses som det viktigste validitetskriteriet i kvalitativ forskning, og at det finnes ulike måter å sikre slik validitet på. I dette prosjektet har jeg prøvd å sikre slik validitet gjennom å kontinuerlig å drøfte mine analyser og konklusjoner med det Vedeler (2000) kaller andre sakkyndige, altså min veileder og mine medstudenter. I tillegg har den ene informanten (Noah) lest gjennom kapitlet ”presentasjon og analyse av resultater”, og gitt

tilbakemelding på det som er skrevet der, samt godkjent beskrivelsene. Dette er i tråd såkalt ”member checking” som går ut på at forsker ber forskningsdeltakerne si om de kjenner seg igjen i de beskrivelsene og tolkningene forskeren har gjort (Lincoln & Guba som referert i Postholm, 2010).

5.2.2 Overførbarhet

Overførbarhet viser til ytre validitet, det vil si at det kan generaliseres til også å gjelde andre personer, situasjoner og tider. Vedeler (2000) forklarer at Lincoln og Guba anbefaler to strategier for å bidra til overførbarhet. Den første strategien angår utvalg. Jeg prøvde i tråd med dette å finne frem til et hensiktsmessig utvalg som kunne gi rik og god informasjon ut fra undersøkelsens fokus (jmf. s.32). Det at informantene ikke kjente hverandre fra før kan ha hatt innvirkning på deres måte å samhandle på, noe som igjen kan ha påvirket resultatene i denne undersøkelsen. Men det er umulig å si hvorvidt dette påvirket dem, i hvilken grad, og hvordan. For å unngå dette skulle jeg gjennomført flere observasjoner, men det lot seg ikke gjøre på grunn av tidsfaktoren og oppgavens omfang. Imidlertid kan denne samtalen anses som en naturlig samtale fordi den kan sammenlignes med samtaler man har med ukjente personer for eksempel på flyet, altså personen som sitter ved siden av deg. På den måten ble dette en naturlig ”bli-kjent” eller ”småprate-med-ukjente-personer” samtale. I tillegg forsøkte jeg å velge den normaltalende informanten etter felles interesseområde med den afasirammede, slik at de hadde en felles plattform å gå ut fra i samtalsituasjonen. Den andre strategien til Lincoln og Gubas omtales som beskrivelse (Vedeler, 2000). Jeg har etterstrebet med å gi en så detaljert og omfattende beskrivelse av metode og prosess som mulig innenfor oppgavens rammer. Dette fordi ifølge Lincoln og Guba (som referert i Vedeler, 2000) kan kun gode, omfattende, relevante og detaljerte beskrivelser basert på et hensiktsmessig utvalg gi generaliseringsmuligheter i kvalitative studier. Postholm (2010) forklarer at siden dette som oftest er gjenkjennelige beskrivelser kan historiene betraktes som representative. Fordi gjennom ”tykke beskrivelse”, kan lesere av en kasusstudie oppleve en sammenheng mellom egen situasjon og den situasjonen som er beskrevet. Noe Postholm forklarer ved at overførbarhet fra ett kasus til et annet kan skje på grunnlag av en likhet mellom ulike kasus. På den måten kan slike studier tjene som utgangspunkt for videre teoribygging om kasus eller settingen som er studert. Til sammen representerer slike studier en oversikt og en innsikt i det studerte feltet.

5.2.3 Pålitelighet

Ifølge Vedeler (2000) er *pålitelighet* analogt med reliabilitet (jmf. s.39). Hun sier at dersom observasjonsdata ikke er pålitelige, er ikke undersøkelsen valid. Det er mange faktorer som kan true påliteligheten, deriblant dårlige forberedelser, utrent observatør, dårlig utvalg og slurvet analyseprosess. Videre forklarer Vedeler at det viktigste bidraget til pålitelighet er å følge en klar og systematisk prosess som dokumenteres og beskrives godt. Dette er noe jeg har forsøkt å ivareta ved å redegjøre for hele forskningsprosessen. På den måten skal det være mulig å spore alle steg og valg jeg har tatt. Etter min mening er den valgte datainnsamlingsmetoden tilpasset prosjektets mål, dets problemstilling og den teoretiske forankringen. Det innsamlede materialet har blitt grundig dokumentert ved lydopptak og transkribering. I CA studier kan reliabiliteten sikres gjennom innholdet av det som er tatt opp, den tekniske kvaliteten på opptakene og at transkripsjonene er tilstrekkelige (Perakyla, 1997). Derfor vil jeg beskrive hvordan jeg har arbeidet med disse aspektene. Jeg satte meg godt inn i design og metode før jeg foretok selve undersøkelsen. I tillegg leste jeg litteratur og forskning om afasi og kommunikasjon. På bakgrunn av dette bestemte jeg meg for hvordan undersøkelsen skulle foregå. Denne kunnskapen var også viktig for å sikre relevansen i hva som ble tatt opp på lydopptaket, og på den måten sikre at det innsamlede materialet fikk utgangspunkt i naturlige samspillsituasjoner i tråd med CAs identitet. Videre transkriberte jeg samtalen, og som nevnt grovtranskriberte jeg et større materiale enn jeg fintranskriberte (jmf. kap.3.5.1) på grunn av tidsfaktoren. Jeg sikret reliabiliteten i forhold til den tekniske kvaliteten ved blant annet ved å skaffe meg en lydopptaker av god kvalitet og ved å gjøre meg kjent med denne. Jeg tok en rekke prøveopptak før undersøkelsen for å sikre kvaliteten på lyden. Dette gjorde jeg ved å sjekke at lyd kvaliteten var optimal dersom opptakeren var plassert litt unna meg, eller dersom jeg snakket lav og/eller dersom det var mye bakgrunnsstøy. Disse forberedelsene gjorde at lyd kvaliteten ble tilfredsstillende. Kvaliteten på transkripsjonene er også vesentlig. Dette tok jeg hensyn til med å ta fyldige transkripsjoner gjennom å gå tilbake i lydopptaket flere ganger i transkripsjonsprosessen, og slik sikre at viktige detaljer ble tatt med. Men som nevnt mister tale noe av sin karakter ved å overføres til skrift, dette kan ses som en reliabilitetssvakhet. En annen svakhet i undersøkelsen er knyttet til at transkripsjonene ble gjort av meg selv, og jeg har lite erfaring med dette. Dette burde derfor vært gjort av en erfaren person, men dette lot

seg ikke gjøre. Noe som betyr at jeg derfor måtte stole på egne observasjoner og refleksjoner. Men jeg har lagt med transkripsjonene for å høyne reliabiliteten, slik at leseren har mulighet til å gjøre seg egne refleksjoner og tolkninger.

5.2.4 Bekreftbarhet

Bekreftbarhet viser til begrepet objektivitet. I kvalitativ sammenheng betyr objektivitet at de data som fremkommer er faktiske eller korrekte, i motsetning til det å være subjektiv som betyr at observasjonene er lite valide (Vedeler, 2000). Jeg har i overensstemmelse med Vedeler (2000) forsøkt å sikre og synliggjøre nok informasjon, slik at en kvalifisert person kan vurdere og bekrefte at funn og resultater er korrekte og troverdige.

5.2.5 Observatøreffekten og observatørbias

I observasjonsforskning er det først og fremst observatøren som er instrumentet. Derfor mener Vedeler (2000) det er nødvendig at observatøren er bevisst på hvordan han/hun kan virke inn på dem man observerer og på hvilke feil man lett kan komme til å gjøre. Dette for å forebygge at slike feil skal true undersøkelsens troverdighet.

Ifølge Vedeler handler observatøreffekt om i hvilken grad og på hvilken måte observatøren virker inn på dem man observerer, og om dette vil føre til endret atferd som ikke gir representative data. Med dette mener Vedeler at observatøren påvirker situasjonen som observeres, fordi observatør vil kunne vekke nysgjerrighet og kanskje engstelse hos noen. Videre skriver hun med referanse til Hammersley, at informantene kan forandre atferd under observasjon fordi de er klar over at de blir observert. Dette forklarer Tjora (2012) med at det i de fleste tilfeller ikke er naturlig at forskere "henger rundt" for å studere det som skjer. Vedeler (2000) mener det kan være en trussel mot validiteten at informantenes atferd endres fordi de vet at de blir observert, men det er umulig å verifisere denne effekten. Det at jeg faktisk var til stede kan trolig ha påvirket informantenes handlinger og væremåter ettersom det ikke er naturlig å bli observert i en samtalesetting. Imidlertid er en måte å forebygge dette på, å gjøre seg kjent på forhånd og venne informantene til at man er der. Jeg forsøkte å forebygge dette ved å møte den afasirammede informanten før selve observasjon, bruke de første 10-15 minuttene til å bli bedre kjent og "små-prate", og veksle på å være observatør og samtaledeltaker. I tillegg forsikret jeg informantene om anonymisering av data. Dette er i tråd med Vedeler (2000), og vil kunne bidra til å redusere observatøreffekten.

Observatørbias refererer ifølge Vedeler (2000) til systematiske feil som skyldes karakteristika ved observatøren. Dette forklarer hun med at enhver observasjon utført av personer vil nødvendigvis inneholde elementer av personlige bias, fordi vi influeres av våre erfaringer og holdninger på en eller annen måte. Vedeler trekker frem Pattons gruppering av observatørbias som særlig kan forekomme i kvalitative observasjonsundersøkelser, disse er følgende; 1) muligheten for at en deltakende observatør forandrer seg underveis i observasjonsperioden, 2) i hvilken grad forutinntatte meninger og holdninger virker inn på datainnsamling, dataanalyse og tolkninger, og 3) observatørens kompetanse. Vedeler skriver at observatøren som regel vil forandre seg i løpet av observasjonen ettersom kvalitative design nødvendigvis må være fleksible. Jeg var svært bevisst på dette både før og under selve observasjonen i tråd med Vedeler. Hun skriver at det viktige er observatørens bevissthet rundt dette, og at han/hun registrerer forandringene etter hvert som de forekommer. På den måten ble mine feltnotater og samtaler med informanter og veileder forebyggende tiltak. I forhold til Pattons andre punkt hadde jeg på forhånd noen formeningene i forhold til hvordan jeg tenkte den afasirammede kanskje ville fungere språklig, og dermed i samtale. Disse formeningene fikk jeg på bakgrunn av teori om Brocas afasi og samtale. Dette kan ha vært med på å påvirke mitt fokus under observasjon, selv om jeg forsøkte å være så nøytral som mulig. Vedeler skriver at det handler om at observatøren må tilstrebe empatisk nøytralitet. Noe som innebærer å bry seg om og å være interessert i og følsom overfor synspunktene til informantene, men samtidig nøytral overfor det man observerer. Dette handler om observatørens kompetanse. I mitt tilfelle hadde jeg ingen personlig erfaring med forskning, foruten gjennom metodefagene jeg har hatt i løpet av studiene mine. Jeg har kompensert med å sette meg godt inn i kvalitativ metode, observasjonsforskning og reflektert over min rolle som forsker. Likevel mener jeg min manglende forskningserfaring har påvirket resultatet av oppfølgingsspørsmålene (se kap. 5.2.5).

5.2.6 Design

Når det gjelder gjennomføring av undersøkelsen finnes det elementer ved metoden som kunne vært gjort annerledes for å styrke validiteten. Det største ankepunktet ved gjennomføringen er at jeg burde observert flere enn bare én samtale, men dette lot seg ikke gjøre på grunn av tidspress og prosjektets størrelsesdimensjon. Den andre innvendingen er at jeg ikke tok videoopptak fra samtalsituasjonen. Dersom jeg hadde

benyttet video hadde jeg i tillegg fått dokumentert visuelle data. Men Vedeler (2000) argumenterer for at bruk av video dessuten ikke føles like naturlig for alle informanter. Ifølge henne vil det i mange studier av språk og kommunikasjon gi et tilstrekkelig datagrunnlag med lydopptak, i tillegg til observatørens feltnotater. På bakgrunn av det overnevnte valgte jeg lydopptak fremfor video. Det tredje ankepunkt kan knyttes til oppfølgingsspørsmålene (se vedlegg 5). Jeg hadde laget noen oppfølgingsspørsmål på forhånd, men det viste seg å være vanskelig for Aron å svare på disse. Det kan tenkes at det skyldes at spørsmålsformuleringen, da dette var åpne spørsmål. Jeg måtte derfor improvisere og heller stille spørsmål som krevde ja/nei-svar. Det fremkommer av svarene at begge samtaledeltakerne mener at dette var en vellykket samtale i forhold til det å forstå og bli forstått. Imidlertid ser jeg i ettertid at svarene er litt ”tynne”, og mener derfor at jeg skulle ha stilt flere oppfølgingsspørsmål slik at de kunne utdypet og forklart grundigere, men dette ble dessverre ikke gjort. En mer erfaren forsker ville kanskje vært flinkere til å stille andre type oppfølgingsspørsmål og be informantene utdype nærmere. Dette for å få tydeligere frem informantenes meninger og synsvinkler.

Likevel er min vurdering at denne masteroppgaven tilfredsstillende de krav til validitet og reliabilitet som stilles til en kvalitativ undersøkelse på bakgrunn av de nevnte validitetskriterier.

5.3 Drøfting med utgangspunkt i aktuell teori

I dette kapitlet vil resultatene og analysen bli diskutert i forhold til teorien som ble presentert i kapittel 2.

Det fremkom i litteraturen at det vanligste kliniske symptomet ved afasi er ordleting, og at dette i tillegg ofte er den største gjenværende vansken for personer som ellers har hatt en god spontanbedring. Ordletingsvansker innebærer både vansker med å finne ordene og med å mobilisere ordene. Dette fører til at afasirammede ofte trenger lang tid for å danne sin ytring siden de både må lete etter både ord, formuleringer og måter å si ordene på (Stabell Kulø, 2010; Hallowell & Chapey, 2008; Thompson, 2008; Reinvang, 2003; Lesser, 2003; Laakso & Klippi, 1999). Sentrale funn i denne undersøkelsen viste at Aron hadde betydelige ordletingsvansker, som førte til at samtaledeltakerne måtte bruke tid på å få felles forståelse. Men til tross for dette ville Aron gjerne kommunisere fordi han syntes at det var så hyggelig å snakke med Noah.

En forutsetning for å kalle kommunikasjonen en samtale er at det veksles mellom å lytte og snakke (Skogdal, 2009), og at begge må komme med bidrag i løpet av samtaleturene (Lind, 2005b; Lind 2005c). Det er dette prinsippet om turtaking handler om. Funn bekreftet at Aron og Noah hadde ca. like mange taleturer, og at de vekslet på å lytte og snakke, noe som er i samsvar teori om turtaking. Dette indikerer at Aron til tross for afasien evnet å ta sin rolle som aktiv samtaledeltaker. Imidlertid viste sentralt funn at samtalen var svært asymmetrisk (jmf. Lind, 1999). Det vil si at Arons samtalebidrag bar også preg av å være mer fortellende i karakter, mens Noahs ble den som satt å bekrefte eller fylte ut eller prøvde å forhandle om felles mening på det Aron ytret. Arons ytringer bar preg av å vare lengre enn Noahs fordi han hadde stort behov for å forklare seg frem til poenget. Dette er etter min mening et interessant funn fordi det som oftest i litteraturen fokuseres på at den afasirammede ikke får komme til ordet eller får sagt det han/hun ønsker (jmf. Corneliussen m.fl., 2006), samt at den afasirammede ofte får den passive, bekræftende rollen (Goodwin, 2002; Ferguson, 1996; Goodwin, 1995). Dette kan forklares med at afasirammede ofte har store vansker med å ta sin tur i samtalen (Corneliussen m.fl., 2006). Derfor må alle parter gis mulighet til aktiv deltakelse (Lind, 1999). Det å gi den afasirammede nok tid til å danne sin ytring er ofte avgjørende i forhold til hans/hennes mulighet til å delta aktivt i samtaler (Corneliussen m.fl., 2006). Sentrale funn viste at Noah var flink til å gi den afasirammede tid. Det ble bekreftet i resultatene at Noah lyttet til Aron og ventet med å si noe før han var ferdig med sin samtaleturn. Dermed fikk Aron tid på seg til å tenke gjennom hva han skulle si og til å finne de rette ordene.

Ordletingsvansker kan oppleves som svært hemmende for den afasirammede, ettersom det kan begrense ens evnen til å formidle og uttrykke seg. Østvik & Almås (2006) mener at det da handler om å benytte seg av flere kommunikasjonskanaler. Dette innebærer å supplere kommunikasjonen ved å benytte gester, gjentakelser, ved å omformulere ytringen eller å skrive en beskjed. Kombinasjon av språklige og andre ekspressive måter å uttrykke seg på gjør at den enkelte kan få fram sin mening på en måte som gjør det mulig å delta aktivt og effektivt i samtale. Dette fører til effektiv kommunikasjon. Resultater indikerte at Aron var avhengig av å benytte seg av både skriving og peking for å kunne delta aktivt i samtalen. Men Noah ventet tålmodig mens Aron skrev bokstaver eller tall. Funn fra denne undersøkelsen viser også at den afasirammede forsøkte å løse sine ordletingsvansker ved blant annet å utnytte sin gode

allmennkunnskap til å forklare seg frem til ordet eller ved å utnytte de mulighetene som ligger i multimodal kommunikasjon. Videre bekreftet resultater at Aron brukte ekstra forklaringer og relaterte ord som ordletingsstrategi. Noah lot Aron få bruke den tiden han trengte når han forklarte seg frem til ord. Disse funnene er i tråd med teori og empiri om kommunikasjonsfremmende strategier, fordi Aron brukte både letings- eller tilnæringsstrategier ved ordleting (Lind, 2000b). Dette gjorde han for å erstatte språket eller som en supplerende form for kommunikasjon (Lyon som referert i Klippi, 1996). Videre kunne Aron bruke ”metakommunikativ” strategi (Lind, 2000b), som førte til såkalt ”*hint-and-guess*” sekvens (Goodwin, 1995; Laakso & Klippi, 1999; Oelschlaeger & Damico, 2003; Lind, 2005d). Aron stykket også opp informasjonen i mindre biter og fylte pauser med nølelyder og småord. Dette er i tråd med Klippi (1996) og Lind (2000b) som hevder at når afasirammede har vansker med å sette ord sammen til større syntaktiske helheter kan de ta i bruk slike strategier for å få frem lengre ytringer og holde på samtaleturen. Noah tok sin rolle som samtalepartner og ga oppriktige tilbakemeldinger på grunnlag av det som var oppfattet og forstått. Noe som innebærer at en ikke skal fristes til å late som om vi har forstått (Corneliussen m.fl., 2006). Uklar kommunikasjon er en hindring for gjensidig forståelse og en trussel mot konstruktiv samtale. Å tørre å gi uttrykk for at en ikke forstår, øker mulighetene for at man kan forstå hverandre (Skjelstad, 1987). Videre brukte Noah språk og ord som om han snakket til hvilken som helst voksen person. Noe som kan indikere at han respekterte den afasirammede som den voksne selvstendige person han er (Corneliussen m.fl., 2006; Kagan, 1998b). På den måten evner man å skape *trygghet* og *tillit*, mener Ringdal (2003). Dette kan ha vært med på å bidra til at Aron både ønsket og evnet å delta i samtalen. Disse funnene kan indikere at Noah er en god samtalepartner for Aron, i tråd med Simmons-Mackie & Kagan (1999). De gjennomførte en studie hvor de forsket på bruken av samtalestrategier til ”gode” versus ”dårlige” samtalepartnere, i samtale med personer med afasi. Resultatene fra undersøkelsen viser at de som ble regnet som gode samtalepartnere ser på afasirammede som kompetente og troverdige personer. De klarte derfor å strukturere samtalen i samspill med afasirammede. Dette gjør at funnene fra denne undersøkelsen også kan ses i sammenheng med at en god samtalepartner kan hjelpe til å gjøre språkvansken mindre ”plagsom”. Videre bekrefter dette også at begge samtaledeltakerne samarbeider for å få oppnå felles mening, noe som samsvarer med Linell (2005) som hevder at språk i bruk er kommunikasjon, og kommunikasjon er relasjonelt. Jeg var ute

etter å undersøke samtalen ut fra forståelsen om at kommunikasjon som et samarbeidsprosjekt, og jeg hadde som hensikt å studere samtaledeltakernes dialogiske samspillsevne. Noe som innebærer at begge eller alle samtaledeltakerne har et ansvar for at kommunikasjonssituasjonen fungerer (Lind, 2000b). Både Aron og Noah var aktive, som er i tråd med Lind (2012). Hun sier at en samtale der begge deltar, betinger at den afasirammede selv er villig til å ta initiativ og bruke tid på å gjøre seg forstått. Videre sier hun at det samtidig er viktig at samtalepartnerne blir med på samarbeidet og gir den afasirammede tid og mulighet til å bidra i samtalen. De overnevnte funnene er derfor i samsvar med Eide & Eides (2007) tenkning om at kommunikasjon er en dynamisk prosess hvor begge/alle samtaledeltakerne er aktive.

Ifølge Lind (1999) strever vi etter *å forstå* og bli *forstått* i samtalen. Forståelse er et prosessorientert fenomen, som oppstår, utvikles og forhandles frem i interaksjonen. Ved samkonstruksjon av mening etableres felles fokus og forståelse, men ikke nødvendigvis enighet (Linell, 2009; Lind, 2005b). Dette gjør at samtalepartnerne står i et gjensidig påvirknings- og utvekslingsforhold til hverandre (Kristoffersen, 2005). Ifølge Lind (2000b) blir denne felles forståelsen en slags plattform som deltakerne kan bruke som grunnlag for å fortsette å samtale. Sentrale funn i undersøkelsen viste at Aron og Noah var avhengig av å samarbeide for å få frem meningen – og få dermed felles forståelse for hvem eller hva de snakke om. Det vil si at Aron benytte seg av ulike letings- og tilnæringsstrategier ved ordleting, og Noah aksepterte deltakelsesfremmede strategier som tid og tålmodighet for å hjelpe til når Aron hadde ordleting.

Som det kom frem av resultatene og svarene fra oppfølgingsspørsmålene, og som også er min oppfatning, opplevde begge samtaledeltakerne *å forstå* det som ble formidlet og *å bli forstått* i forhold til det de formidlet. Dette tyder på at de oppnådde felles forståelse i samtalen til tross for den afasirammedes hyppige ordleting. De måtte som sagt samarbeide for få felles forståelse, og dette samarbeidet krevde både tid, en rekke samtaleturner og kreativitet. Likevel ser det ut til at samarbeidet ”bære frukter” ettersom samtaletemaene flyter naturlig over i hverandre, og siden de snakket i hele tre timer. Det viste seg å være mye ”hjelp” i den felles kunnskapen de hadde har på ulike området. Her sikter jeg blant annet til at de ikke hadde behov for å bruke tid på å forklare bilterminologier, og på den måten fløt samtaleemnene innenfor dette tema naturlig over i hverandre.

Jeg skrev innledningsvis i kapitlet ”Afasi og samtale” at det er flere faktorer som er med på å forme en samtale. Det vil si at deltakerne (deres roller og relasjoner), situasjonen (hvor og når samtalen finner sted), målet med samtalen, og språklige og kommunikasjonsmessige styrker og svakheter til deltakerne er med på å påvirke hvordan samtalen arter seg (Lind, 2005c). Det vil være å gå for langt å si at den observerte samtalen var en vellykket samtale, da dette er vanskelig å operasjonalisere. Det er dessuten mange variabler som kan ha påvirket resultatene. Det kan tenkes at det at Aron var hjemme i trygge omgivelser bidro til at han snakket så mye. Dette kan også ha ført til at Noah tok ekstra hensyn. Videre kan dagsformen være en mulig påvirkningsfaktor i forhold til samspill og interaksjon. Det kan hende begge deltakerne hadde prestert annerledes dersom dagsformen hadde vært annerledes. Det at de viste at de ble observert kan også å ha påvirket deres samhandling. Det er for eksempel tenkelig at de kan ha prestere litt ekstra for å få denne samtalen til å fungere. I tillegg er det mulig at denne samtalen gikk så bra på grunn av temaet (bil), fordi dette var et tema begge både behersket og interesserte seg for. Dersom dette er tilfelle er det med på å indikere hvor viktig det er å få snakke om noe man interesserer seg for. Som sagt er det mange variabler som kan har virket inn på informantene og påvirket resultatet. Det er selvfølgelig vanskelig å verifisere flere av disse variablene. Likevel kan jeg si at samtalen var konstruktiv i den forstand at dette var en samtale mellom to voksne personer, som snakket om sine interesser og delte sine erfaringer. Dette bekreftes også av samtaledeltakerne, gjennom oppfølgingsspørsmålene. Videre kan samtalen anses som positiv med tanke på at den afasirammede fikk mulighet til å delta aktivt i samtalen.

6. Avsluttende kommentarer

Jeg kan på bakgrunn av resultatene konkludere med at samtaledeltakerne hele tiden samarbeidet for å få frem meningen – og på den måten fikk de felles forståelse for hvem eller hva de snakke om. Videre kan jeg også konkludere med at den observerte samtalen var konstruktiv i den forstand at dette var en samtale mellom to voksne personer, som snakket om sine interesser og delte sine erfaringer. I tillegg kan denne samtalen anses som positiv med tanke på at den afasirammede fikk mulighet til å delta aktivt i samtalen

Et mål med denne undersøkelsen har vært at jeg skulle utvikle økt kompetanse på området afasi og kommunikasjon, for meg selv og for deg som leser. Jeg ønsker derfor i avslutningen å si noe om hva jeg har lært av dette prosjektet. Først av alt har lært mye om afasi. Hele masteroppgaveprosessen har gitt meg bedre forståelse av språkvansken afasi som et ”vi-problem”. Videre har arbeidet med undersøkelsen gitt meg økt kompetanse til å bedre imøtekomme afasirammedes og deres samtalepartnere, med råd og veiledning. I tillegg har arbeidet med masteroppgaven og resultatene fra undersøkelsen, slik jeg vurderer det, gitt bidrag som kan relateres til andre personer i lignende situasjon.

6.1 Undersøkelsens fremtidige føringer

Resultater av undersøkelsen gir støtte til tanken om afasi som et ”vi-problem”, derfor støttes også programmer som tar høyde for å trene afasirammedes samtalepartnere. Hvis samtalepartnere får opplæring i kommunikasjonsfremmende strategier kan de ta det ekstra ansvaret for samtalen. Jeg mener at fokus på både afasirammedes språk- og kommunikasjonsferdigheter og samtalepartnerens ansvar, kan gi effektiv kommunikasjon. Dette kan gi de med afasi økt mestringsfølelse, økt selvbilde og økt livskvalitet. Og slik kan vi forebygge eventuell sosial isolasjon. Jeg mener derfor det kan gi samfunnsøkonomisk gevinst å satse på programmer som støtter ideen om trening av afasirammedes samtalepartneren. Det blir en oppgave for meg som fremtidig logoped å bidra til at dette innarbeides som en del av behandlingstilbudet.

Acknowledge

Den afasirammede er en flott fyr! Han forteller selv at han en spøkefugl som liker å bruke humor. Han har også en god porsjon selvironi. Det kan jeg bekrefte med å vise til hva han sa da jeg tok frem låkerol-sukkertøy, og spurte om de ville ha.

I reklamene for dette sukkertøyet er slagordet;

”Läkerol – makes people talks”

Utdrag;

A: *det her kan du jo prate så mye. De her. Va det den her?*

K: *ja*

A: *ja næmli. Det er jo de der .. ehh. Hjelp den?* (ser lurt på meg og smiler, så tar han seg et sukkertøy)

K: *(ler). Makes people talks. (ler)*

N: *ja stemme det. Reklamen (ler)*

Jeg lar dette være det siste som blir sagt i denne masteroppgaven!

7. Litteratur

- Aaltonen, T., & Laakso, M., (2010): Halting aphasic interaction: Creation of intersubjectivity and spousal relationship in situ. *Communication & Medicine*. Vol 7(2) (2010), 95-106.
- Afasiposten, nr. 3/23, 2013: *Med kunst som språk*.
- Afasiposten, nr. 4/23, 2012: *GI TID - kampanjen*
- Andersen, R., & Muus, I., (1991): *Afasi. Hvorfor? Og hvad så?*. København: Munksgaard.
- Bakken, H., B., (2010): Afasi – en utfordring for hele familien. I: M. Lind, L. Haaland Johansen, M. I. K. Knoph & E. Qvenild (red). *Afasi – et praksisrettet perspektiv*. Novus forlag. 216-227.
- Befring, E. (2002): *Forskningsmetode, etikk og statistikk*. Gjøvik: Det Norske Samlaget.
- Berg, K. (2008): ”Støttet samtale for voksne med afasi” og livskvalitet. *Norsk Tidsskrift for Logopedi*. 2/2008, 20-23.
- Bloom, & Lahay, (1978): *Language Development and Language Disorders*, New York: John & Wiley & Sons.
- Corneliussen, M., Haaland-Johansen, L., Knoph, M., I., K., Lind, M., & Qvenild E., (2006): *Afasi og samtale. Gode råd om kommunikasjon*. Oslo: Novus Forlag.
- Cruise, M., Worrall, L., Hickson, L., og Murison R., (2003): Finding a focus for quality of life with aphasia: Social and emotional health, and psychosocial well-being. *Aphasiology*. 17(4), 333-353.
- Doyle, P., Mikolic, J., Priteo, L., Hula, W., Lustig, A., Ross, K., et al. (2004). The Burden of Stroke Scale (BOSS) provided valid and reliable score estimates of functioning and well-being in stroke survivors with and without communication disorders. *Journal of Clinical Epidemiology*, 57, 997-1007.
- Eide, H., & Eide, T., (2007): *Kommunikasjon i relasjoner. Samhandling, konfliktløsning, etikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Ellertsen, B., & Baug Johnsen, I., M., (2010): Nevropsykologisk teori og empiri. I: B. Gjørsum & B. Ellertsen (red.). *Hjerne og atferd. Utviklingsforstyrrelser hos barn og ungdom i et nevrobiologisk perspektiv*. 2.utgave, 6.opplag. Gyldendal Akademisk.
- Ferguson, A., (1996): Describing competence in aphasic/normal conversation. *Clinical Linguistics & Phonetics*. Vol. 10, No. 1, 55-63.

- Goodwin, C., (2003): Introduction. I: C. Goodwin (ed.). *Conversation and Brain Damage*. Oxford University Press.
- Goodwin, C., (2002): *Conversational Frameworks for the Accomplishment of Meaning in Aphasia*. Oxford University Press.
- Goodwin, C., (1995): Co-construction Meaning in Conversations with an Aphasic Men. *Research on Language and Social Interaction*. 28(3), 233-260.
- Haaland-Johansen, L., & Qvenild, E., (2010): Ordmobilisering: eksempler fra et undervisningsforløp. I: M. Lind, L. Haaland-Johansen, M. Knoph, & E Qvenild: *Afasi – et praksisrettet perspektiv*. Oslo: Novus forlag. 42-61
- Hallowell, B., & Chapey, R. (2008). Introduction to Language Intervention Strategies in Adult Aphasia. In: R. Chapey (ed.). *Language Intervention Strategies in Aphasia and Related Neurogenic Communication Disorders*. Wolter Kluwer/Lippincott Williams & Wilkins. 3-19.
- Have, P.T., (2007): *Doing conversation analysis. A practical guide*. 2.nd. ed. London: Sage Publications Ltd.
- Hengt, J., Frame, S., Neuman-Stritzel, T., & Gannaway, R., (2005): Using others' words: Conversational use of reported speech by individuals with aphasia and their communication partners. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 48, 137-156.
- Hjardemaal, F., 2011: Vitenskapsteori. I: T., A., Kleven (red): *Innføring i pedagogisk forskningsmetode*. Oslo: Unipubforlag. 179-216
- Johannessen, A., Tufte, P., A., & Christoffersen, L., (2010): *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt.
- Kagan, A., Black, S. E., Dunchan, J. F., Simmons-Mackie, N. & Square, P. (2001): Training volunteers as conversation partners. *Aphasiology*, 12(9), 816-830.
- Kagan, A., (1999): Supported conversation for adults with aphasia': Methods and evaluation. PhD. Institute of Medical Science, University of Toronto
- Kagan, A., (1998a): Supported conversation for adults with aphasia: methods and resources for training conversation partners. *Aphasiology*, 12(9), 816-830.
- Kagan, A., (1998b): Philosophical, practical and evaluative issues associated with Supported conversation for adults with aphasia. *Aphasiology*, 12(9), 851-864.
- Kjølaas, H., J., (2001): *Språk og kommunikasjonsvansker. Språkvitenskapelig tenkning i det spesialpedagogiske fagfeltet*. Eureka Forlag.

- Kleven, T., A., (2011a): Forskning og forskningsresultater. I: T., A., Kleven (red): *Innføring i pedagogisk forskningsmetode*. Oslo: Unipubforlag. 9-26.
- Kleven, T., A., (2011b): Data og datainnsamlingsmetoder. I: T., A., Kleven (red): *Innføring i pedagogisk forskningsmetode*. Oslo: Unipubforlag. 27-48.
- Kleven, T., A., Hjardemaal, F., & Tveit K., (2002): Noen utviklingstrekk i pedagogisk forskning. I: T., A., Kleven (red): *Innføring i pedagogisk forskningsmetode*. Oslo: Unipubforlag.
- Klippi, A., (1996): *Conversation as an achievement in aphasic*. Studia Fennica Linguistica 6. Helsinki: Finnish Literature Society.
- Kristoffersen (2005): Hva er språk? I: K., E., Kristoffersen, H., G., Simonsen & A., Sveen (red). *Språk. En grunnbok*. Universitetsforlaget.
- Kvale, S., & Brinkmann, S., (2009): *Det kvalitative forskningsintervju*. 2.utgave. Oslo: Gyldendal norsk forlag AS.
- Laakso, M., & Klippi, A., (1999): A closer look at the 'hint and guess' sequences in aphasic conversation. *Aphasiology*. Vol. 13, No. 4/5, p. 345-363.
- Lesser, R., (2003): Conversation Analysis and Aphasia Therapy. In: Ilias Papathanasiou & Ria De Bleser (ed). *The Sciences of Aphasia: from therapy to theory*. Pergamon. 173-186.
- Lesser, R., & Milroy, L., (1993): *Linguistics and aphasia: psycholinguistic and pragmatic aspects of intervention*. London: Longman.
- Lind, M., & Haaland-Johansen, L., (2010): Kartlegging og dokumentasjon i afasi, logopedisk praksis. I: M. Lind, L. Haaland-Johansen, M. Knoph, & E Qvenild: Afasi – et praksisrettet perspektiv. Oslo: Novus forlag. 42-61.
- Lind, M., Moen, I., Simonsen, H.G. (2006a): Verb- og setningstesten (VOST): Et nytt redskap i den logopediske verktøykassa. *Norsk Tidsskrift for Logopedi*, Del 1 3/06. Vol 52(3), 20-24.
- Lind, M., Moen, I., Simonsen, H.G. (2006b): Verb- og setningstesten (VOST): Et nytt redskap i den logopediske verktøykassa. *Norsk Tidsskrift for Logopedi*, Del 2 4/06. Vol 52(4), 5-10
- Lind, M., Moen, I., Uri H., & Bjerkan, K., M., (2000): Lingvistikk og språkpatologi. I: M. Lind, H. Uri, I. Moen & K. M. Bjerkan. *Ord som ikke vil. Innføring i språkpatologi*. Oslo: Novus forlag. 13-95.

- Lind, M. (2012): *Samtalen – et samarbeid som inneholder mer enn ord*.
<https://www.hf.uio.no/iln/tjenester/kunnskap/sprak/sprakvansker/vansker/afasi-make-it/> (publisert 09.01.12), (lest 23.03.13)
- Lind, M. (2010): Afasi og språk. *Afasiposten*. Nr. 4/10.
- Lind, M. (2005a): Språk som handling og tekst. I: K., E., Kristoffersen, H., G., Simonsen & A., Sveen (red). *Språk. En grunnbok*. Universitetsforlaget.
- Lind, M. (2005b): Samtalen – den grunnleggende språkbruksformen I: K., E., Kristoffersen, H., G., Simonsen & A., Sveen (red). *Språk. En grunnbok*. Universitetsforlaget.
- Lind, M. (2005c): Samtaleanalyse: hva – hvordan – hvorfor?. *Norsk Tidsskrift for Logopedi*. Nr. 4, 5-8.
- Lind, M., (2005d): Conversation – more than words. A Norwegian case study of the establishment of a contribution in aphasic interaction. *International Journal of Applied Linguistics*. Vol. 15. No. 2.
- Lind, M. (2000a): Diskursanalyse. : M. Lind, H. Uri, I. Moen & K. M. Bjerkan. *Ord som ikke vil. Innføring i språkpatologi*. Oslo: Novus forlag. 263-322.
- Lind, M. (2000b): Samtaleanalyse. I: M. Lind, H. Uri, I. Moen & K. M. Bjerkan. *Ord som ikke vil. Innføring i språkpatologi*. Oslo: Novus forlag. 263-322.
- Lind, M. (1999): Deltakelsesfremmende strategier i samtale med en afasirammet taler. *Norsk Lingvistisk tidsskrift*. Årgang 17, 1999.
- Linell, P., (2009): *Rethinking language, mind, and world. Dialogically*. USA: LAP
- Linell, P., (1982): *Människans språk: En orientering om språk, tänkande och kommunikation*. Malmö: Gleerups Förlag.
- Lorentzen, P., (2003): *Fra tilskuer til deltaker*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lyster, Solveig-Alma (2005): *Språkrelaterte lærevansker hos barn og ungdom, kartlegging og tiltak*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Maxwell, J., A., (2013): *Qualitative Research Design. An Interactive Approach*. 3rd ed. Sage Publications, Inc.
- Oelschlaeger, M., L., & Damico, J., S., (2003): Word Searches in Aphasia. A Study of the Collaborative Responses of Communicative Partners. In: C. Goodwin (ed.). *Conversation and Brain Damage*. Oxford University Press. 211-227.
- Patterson, J., P., & Chapey, R. (2008). Assessment of Language Disorders in Adults. In: R. Chapey, (ed.). *Language Intervention Strategies in Aphasia and Related*

- Neurogenic Communication Disorders*. Wolter Kluwer/Lippincott Williams & Wilkins. 64-159.
- Perakyla, A., (1997): Reliability and Validity in Research Based on Tapes and Transcripts. In: D. Silverman (ed). *Qualitative Research. Theory, Method and Practice*. London: SAGE Publications Ltd.
- Postholm, M., B., (2010): *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Qvenild, E., Haukeland, I., Haaland-Johansen, L., Knoph, M., & Lind, M. (2010). Afasi og afasirehabilitering. I: M. Lind, L. Haaland-Johansen, M. Knoph, & E Qvenild (2010): *Afasi – et praksisrettet perspektiv*. Oslo: Novus forlag. 23-37.
- Rayner, H., & Marshall, J., (2003): Training volunteers as conversation partners for people with aphasia. *International Journal of Language and Communication Disorders*. Vol. 38, No. 2, 149-164.
- Reinvang, I. (2003). *Afasi. Språkforstyrrelse etter hjerneskade*. Oslo: Universitetsforlaget. Pensumtjeneste.
- Reinvang, I., & Engvik, H., (1988): *Handbok. Norsk grunntest for afasi*. 2.opplag. Universitetsforlaget.
- Ringdal, B., (2003): *Pårørende i fokus. Grupper for afasirammedes pårørende*. Oslo: Novus forlag.
- Ringdal, K., (2001): *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. 2.utgave. Fagbokforlaget.
- Rygvold, A.L. (2008): Lese- og skrivevansker. I: T. Ogden (red.). *Innføring i spesialpedagogikk*. 4. utgave. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Simmons-Mackie, N., Raymer, A., Armstrong, E., Holland, A., & Cherney, L., R., (2010): Communication partner training in aphasia: a systematic review. *Arch Phys Med Rehabil*. Vol 91. 1814-1837.
- Simmons-Mackie, N., & Kagan, A., (1999): Communication strategies used by 'good' versus 'poor' speaking partners of individuals with aphasia. *Aphasiology*. 13:9 11, 807-820.
- Simmons-Mackie, N., (2008): Social Approaches to Aphasia Intervention. In: R. Chapey, (ed.). *Language Intervention Strategies in Aphasia and Related Neurogenic Communication Disorders*. Wolter Kluwer/Lippincott Williams & Wilkins. 290 318.

- Skjelstad, R., (1987): *Afasi hos eldre*. Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Skogdal, S. (2009): Alternativ og supplerende kommunikasjon, arbeid for logopeder?.
Norsk Tidsskrift for Logopedi. 4/2009.
- Skogdal, S., (2005): *Kommunikasjonsfremmende faktorer ved alternativ og supplerende kommunikasjon*. Hovedfagsoppgave i spesialpedagogikk. Universitetet i Tromsø.
- Stabell Kulø, L., (2010): Afasi og kommunikasjonshjelpemidler. I: M. Lind, L. Haaland Johansen, M. Knoph, & E Qvenild (2010): *Afasi – et praksisrettet perspektiv*. Oslo: Novus forlag. 120-135.
- Sundet, K., & Reinvang, I., (1992): *Afasi: når språket svikter*. Oslo: Norsk hjelpepleierforbund.
- Theie, S., & Qvenild, E., (2010): ICF brukt i utredning av afasi. *Norsk tidsskrift for logopedi*, 2010 ;Volum 56.(4), 10-18.
- Thompson, C., K. (2008). Treatment of Syntactic and Morphologic Deficits in Agrammatic Aphasia: Treatment of Underlying Forms. In: R., Chapey (ed.). *Language Intervention Strategies in Aphasia and Related Neurogenic Communication Disorders*. Wolter Kluwer/Lippincott Williams & Wilkins. 725-754.
- Tjora, A., (2012): *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 2.utgave, 1. opplag. Gyldendal Akademisk Forlag AS
- Vedeler, L., (2000): *Observasjonsforskning i pedagogiske fag. En innføring i bruk av metoder*. Oslo: Gyldendal Akademiske Forlag.
- Wilkinson, R., & Wielaert, S., (2012): Rehabilitation targeted at everyday communication: can we change the talk of people with aphasia and their significant others within conversation?. *Arch Phys Med Rehabil*. 2012;93, 70-6.
- Worrall, L., & Holland, A., (2003): Editorial: Quality of life in aphasia. *Aphasiology*. 17:4, 329-332.
- Østvik, J. & Almås, H., (2006): *Social network: En kommunikasjonsoversikt for mennesker med store kommunikasjonsvansker og deres kommunikasjonspartnere. Manual. Norsk oversettelse*. Trøndelag kompetansesenter.

Web-adr.

[1] <http://www.afasi.no/Aktuelt/Nyhets-arkiv-afasi.no/Nyhetsarkiv-2012/Afasiforbundet-i-VG> (lest 2.februar 2013)

[2] http://www.google.com/search?q=bloom+%26+lahey&client=safari&rls=en&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ei=HSSCUbqZM4OE4ATCwYCYCA&ved=0CAoQAUoAQ&biw=1277&bih=580#imgre=pBZfYHxrEveU6M%3A%3BI9oE_qWfV1V_M%3Bhttp%253A%252F%252F2.bp.blogspot.com%252F-JbbWxt5Tmzg%252FUKpJ22QYgdI%252FAAAAAAAD9c%252Fvy-Z5U-fjRk%252Fs1600%252Fform%252Cinnhold%252Cbruk.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fhjernefakta.blogspot.com%252F2012%252F11%252Fsprakutvikling.html%3B291%3B286 (lest 13.mars 2013)

[3] <http://www.helsebiblioteket.no/retningslinjer/hjerneslag/rehabilitering-og-behov/funksjon-og-aktivitet/kommunikasjonsvansker/afasi-og-talepraksi> (lest 25.mars 2013)

[4] <http://www.riksmalsforbundet.no/Språktjenester/Grammatikk-med-nye-grammatikktermer/Språkets-legoklosser.aspx> (lest 29.mars 2013)

8. Vedlegg

Vedlegg nr. 1: Tillatelse fra Personvernombudet

Vedlegg nr. 2: Informasjon til informantene

Vedlegg nr. 3: Notatarket den afasirammede benyttet under samtalen

Vedlegg nr. 4: Forklaring på transkriberingen

Vedlegg nr. 5: Oppfølgingsspørsmålene

Vedlegg nr. 6: Fakta knyttet til eksemplene nr. 12 og nr. 13

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Jorun Høier
Institutt for lærerutdanning og pedagogikk
Universitetet i Tromsø
Mellomveien 110
9037 TROMSØ

Vår dato: 25.04.2013

Vår ref:33906 / 3 / AMS

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 18.03.2013. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 24.04.2013. Meldingen gjelder prosjektet:

33906	<i>Afasi og kommunikasjon</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Universitetet i Tromsø, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Jorun Høier</i>
<i>Student</i>	<i>Kristina Johansen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 20.06.2013, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Anne-Mette Somby

Kontaktperson: Anne-Mette Somby tlf: 55 58 24 10

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Kristina Johansen, Kapteinveien 10, 9014 TROMSØ

Vedlegg nr. 2

Forespørsel om å delta i observasjon i forbindelse med en masteroppgave

Jeg er masterstudent i logopedi ved Universitetet i Tromsø og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er afasi og kommunikasjon, og jeg skal undersøke hvordan en samtale, der en er rammet av afasi, foregår. Fordi afasi er en ervervet språkvanske som får konsekvenser for personens evne til å kunne kommunisere like optimalt som før, er jeg interessert i å finne ut om samtalen preges av symmetri/asymmetri og samkonstruksjon,

For å finne ut av dette, ønsker jeg å observere en samtale mellom en person med afasi og en språklig funksjonsfrisk samtaledeltaker (gjærne den afasirammedes samboer/ektefelle). Observasjonen vil dreie seg om grunnleggende dialogferdigheter. Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater mens dere snakker sammen. Observasjonen vil ta omtrent en time, og vi blir sammen enige om tid og sted.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli anonymisert. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen 27.juni 2013.

Jeg kan opplyse om at en logoped ved en institusjon har bidratt med formidling av kontakten med utvalget (deg), og det understrekes at studenten (meg) ikke kjenner den som forespørres sin identitet før du eventuelt samtykker til deltakelse. Det opplyses også at det ikke får innvirkning på forholdet til deg og logopeden, dersom du ikke vil delta i studien eller senere velger å trekke deg.

Dersom du har lyst å være med på observasjonen, er det fint om du skriver under på den vedlagte samtykkeerklæringen og sender den til meg (Kristina Johansen, Kapteinveien 10, 9014 Tromsø). Hvis det er noe du lurer på kan du ringe meg på 95268514, eller sende en e-post til johkristina@yahoo.no. Du kan også kontakte min prosjektansvarlig, Jorun Høier, studieleder ved institutt for lærerutdanning og pedagogikk på telefonnummer 77660415. Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

Med vennlig hilsen

Kristina Johansen

Samtykkeerklæring: Jeg har mottatt skriftlig informasjon og er villig til å delta i studien.

Signatur ..... Telefonnummer .....

Vedlegg nr. 3 - Notatarket til den afasirammede

1977
gt
2000
20
L

H

5
2
7

119 A

3,8

208

750 100

170.000 A

5,0

230.000

2008

13

11,3

Transkribering

A: = Aron (fiktivnavnet til den afasirammede personen)

N: = Noah (fiktivnavnet til den normaltalende personen)

K: = meg

Skrift i kursiv = språklige bidrag

(i parentes) = ikke-språklige bidrag

.. = kort pause (inntil 1 sek.)

... = lang pause (mer enn 1 sek)

---- = hopper frem i samtalen

.... naturlig pause = et kort opphold i samtalen hvor begge er stille

[1,2,3..] = nummeret på taleturen

<tekst inn her> = dobbelsnaking, altså bekreftende kommentar fra den andre samtaledeltakeren midt inni ytringen til samtalepartneren

@ = avbrutt av den andre

Jeg har valgt å beholde de ordrett transkripsjonene. Det innebærer at jeg ikke har skrevet samtalesekvensene om til bokmål, men beholdt dialekten. Likevel har jeg valgt å skrive ordene *det* og *er* på bokmål. På dialekt ville disse vært henholdsvis; *d´* og *e´*. Dette er gjort av hensyn til leservennligheten, og slik at disse ordene ikke skal forveksles med såkalte "fyllord" som *eee*, *ehh* og *mmm*.

Videre er nummereringen av ytringene ikke korrekt i forhold til hvor i samtalen ytringene opprinnelig er, jeg har valgt å nummerere de "slavisk" i forhold til rekkefølgen de blir presentert i avhandlingen.

Vedlegg nr. 5 - Oppfølgingsspørsmålene

Her vil jeg presentere oppfølgingsspørsmålene og svarene på disse. Tanken bak spørsmålene var at de skulle være med på å bekrefte/avkrefte mine observasjoner, og på den måten være med på å styrke påliteligheten/gyldigheten av resultatanalysen.

Oppfølgingsspørsmål til Aron (den afasirammede):

1) Mens dere samtalte, fikk du sagt det du ønsker å si?

- *"kosn vet æ vite d, æ e jo skada"* (ler høy og ser lurt på meg)

2) Føler du at du gjorde deg forstått?

- *"ja d trur æ"*

3) Du fikk sagt også det du tenkte at du skulle si?

- *"Joda, på grunn av .. uhh .. du ser jo kosn æ sss-jør (viser meg arket han har tegnet og skrevet på) - æ e jo nødd å ha ... æ kan jo - asså - æ vet forskjellige ting – men bare en en stave..tall eller nåkka så kommer æ etter hvert – så jada"*

4) Forstod du alt som ble sagt til deg?

- *"Ja"*

Det forrige spørsmålet er i og for seg litt overflødisk fordi Aron fortalte meg før jeg stilte disse spørsmålene at han til tross for afasien fortsatt har intellektet i behold selv om han ikke nødvendigvis får uttrykt seg så presist. Transkripsjonen som følger viser dette:

A: *æ har jo hjerne som virke!*

A: *mange som flirte. Æ ane ikke ka du prate om. .. Å ehh .. æ prøve en gang te da.*

K: *d e bra at du ikke gir opp, men prøve på nytt ☺*

5) Opplevde du samtalen som konstruktiv?

- *"Ja veldig – ja d likte æ"*

Oppfølgingsspørsmål til Noah (den normaltalende):

6) Føler du at det var felles forståelse, for hva dere snakket om, i samtalen?

- *"Ja, æ syns han kommunisere bra"*

Som det kommer frem av svarene på disse spørsmålene mener begge samtaledeltakerne at dette var en vellykket samtale i forhold til det å forstå og bli forstått.

Vedlegg nr. 6 - Fakta knyttet til eksemplene nr. 12 og nr. 13

For å finne ut hvilke bil de siktet til i eksempel nr. X, måtte jeg bruke Google. Jeg skrev søkeordene ”bil + Italia + Mercedes-motor”. Da fikk jeg opp følgende bilde og informasjon.

”Pagani Zonda S er en uhyre spesiell og kostbar bil. Det lages ti av dem i året fra fabrikkene i Italia. De har en supertrimmet Mercedes-motor plassert midt i bilen, som gir den vaskeekte superbilytelser”.

<http://e24.no/bil/tidenes-bilsmell/3581473>

Jeg måtte også Google informasjon om BMW, for å vite at jeg tolket eksempel nr. X riktig. Her brukte jeg søkeordene ”BMW + liste over seriene”, og fikk opp følgende:

modellprogram

- BMW 1-serie
- BMW 3-serie
- BMW 5-serie
- BMW 6-serie
- BMW 7-serie
- BMW X3
- BMW X5
- BMW Z4

“BMW 7-serie er en eksklusiv og presisjetung sedan og er BMWs største modell. Første gang lansert i 1978”.

<http://no.wikipedia.org/wiki/BMW>

Jeg har ikke lagt så mye energi i å finne ut om disse kildene er pålitelige eller ikke, ettersom jeg ikke anser dette som relevant ”fakta” i forhold til oppgavens innhold og kvalitet. Jeg har kun brukt dette som kilde for å øke min egen forståelse av det Aron og Noah snakker om, og på en måte ”sjekke opp” om det stemmer. Har valgt å legge ved denne informasjonen som en slags ”bekreftelse” på min tolkning.

